บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของการดำเนินงานกองทุนจังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้กำหนดกรอบแนวคิดเพื่อการวิจัย มีรายละเอียดเรียงลำดับดังนี้

1. แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

1.1 แนวคิดในการออมเพื่อการลงทุนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (2545 - 2549)

1.2 แนวคิดการดำเนินงานกองทุนและการออม เป็นการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชน

1.3 แนวคิดจากการจัดเก็บข้อมูลการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน (จปฐ. และ กชช 2ค.) เป็นการส่งเสริมกระบวนการรวมกลุ่มและการออมของประชาชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1 ทฤษฎีการออมและการลงทุนของเคนส์ (Keynes)

2.2 ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน(People Participation Theory)

2.3 ทฤษฎีการสัมฤทธิ์ผลของกลุ่ม (A Theory of Group Achievement)

2.4 ทฤษฎีสนาม (Field Theory)

2.5 ทฤษฎีกระบวนการสื่อสาร (Communication Process)

2.6 ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory)

2.7 ทฤษฎีการพึ่งตนเอง (Self-reliance)

2.8 ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Learning by doing)

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

1.1 แนวคิดในเรื่องการออม ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (2545 - 2549) ได้ระบุการออมภาคประชาชนและภาครัฐบาลไว้ในยุทธศาสตร์การพัฒนา

ประเทศซึ่งมี 3 กลุ่มยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย 7 ยุทธศาสตร์ ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งพัฒนาสังคมให้เข้มแข็งและมีดุลยภาพ 3 ด้าน คือ

สังคมคุณภาพยึดหลักความสมดุล ความพอดี สร้างคนให้เป็นคนดี คนเก่งมีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย ความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกสาธารณะที่พึ่งตนเองได้ คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีเมืองและชุมชนน่าอยู่ มีระบบดี มีประสิทธิภาพ ระบบเศรษฐกิจมีเสถียรภาพมีความเข้มแข็งและแข่งขันได้ได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืนและสมดุลกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ระบบการเมืองการปกครองโปร่งใสเป็นประชาธิปไตย ตรวจสอบได้และมีความเป็นธรรมในสังคม

สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้คนไทยทุกคนคิดเป็นทำเป็น มีเหตุมีผล มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต รู้เท่าทันโลก เพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง สามารถ สั่งสมทุน ทางปัญญา รักษาและต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม

สังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน ที่ดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมและคุณค่าของเอกลักษณ์สังคมไทย ที่พึ่งพาเกื้อกูลกัน รู้รักสามัคคี มีจารีตประเพณีที่ดีงาม มีความเอื้ออาทร รักภูมิใจในชาติและท้องถิ่น มีสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็ง ตลอดจนเครือข่ายชุมชนทั่วประเทศ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

เพื่อนำไปสู่สังคมที่เข้มแข็งและมีดุลยภาพดังกล่าว กลุ่มยุทธศาสตร์ที่เป็นแนวทางดำเนินงาน คือ

กลุ่มที่ 1 การสร้างระบบบริหารจัดการที่ดีให้เกิดขึ้นในทุกภาคส่วนของสังคม คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การบริหารจัดการที่ดี การปรับระบบบริหารจัดการภาครัฐให้มีประสิทธิภาพและโปร่งใส มีการปรับ โครงสร้าง ลดขนาด ปรับบทบาท การกระจายภารกิจความรับผิดชอบให้กับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างโปร่งใส มีการป้องกันและปราบปรามทุจริตประพฤติมิชอบ การพัฒนาและสร้างกลไก การตรวจสอบถ่วงดุลทุกภาคส่วนในสังคม โดยสนับสนุนองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ การสร้างระบบการบริหารจัดการที่ดีของภาคเอกชน มีความโปร่งใสสร้างความเป็นธรรมกับผู้ผลิตและผู้บริโภค และการเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน

กลุ่มที่ 2 การเสริมสร้างฐานรากของสังคมให้เข้มแข็ง เป็นกลุ่มยุทธศาสตร์ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคน ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้เป็นแกนหลักของสังคมไทย มีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้เชื่อมโยงกับการพัฒนาชนบทและเมืองมีการจัดการธรรมชาติ

และสิ่งแวดล้อม ให้สามารถสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและการยกระดับคุณภาพชีวิตให้คนไทย อยู่ดีมีสุขได้อย่างยั่งยืนประกอบด้วยยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาคุณภาพคนและการคุ้มครองทางสังคม ได้แก่ พัฒนาคนให้มีคุณภาพและรู้ทันการเปลี่ยนแปลง ส่งเสริมให้ คนมีงานทำ ปรับปรุงระบบการคุ้มครองทางสังคมให้มีประสิทธิภาพป้องกันและแก้ไขปัญหา ยาเสพติดและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ส่งเสริมบทบาทครอบครัว องค์กรทางศาสนา โรงเรียน ชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน อาสาสมัคร และสื่อมวลชนมีส่วนร่วมใน การพัฒนา ยุทธศาสตร์ที่ 3 การปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืนให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและการพัฒนาเมืองน่าอยู่ เน้นการพัฒนากระบวนการชุมชนเข้มแข็งให้เป็นฐานรากที่มั่นคงทางสังคมระดมพลังแก้ปัญหาและทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนาแก้ไขปัญหาความยากจนในชนบทและเมือง ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม มุ่งเน้นการปรับกระบวนทัศน์และการจัดการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบองค์รวม สร้างความเชื่อมโยงของการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างเกื้อกูลกัน การจัดการพื้นที่เร่งบูรณาการที่ยึดพื้นที่ภารกิจและการมีส่วนร่วม และเตรียมความพร้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อรองรับการกระจายอำนาจ ยุทธศาสตร์ที่ 4 การบริหารจัดการธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญกับการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อเอื้อต่อการใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ฟื้นฟู มีการคุ้มครองและกำหนดพื้นที่อนุรักษ์เพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศมีการอนุรักษ์ฟื้นฟูและรักษาสภาพแวดล้อมชุมชน ศิลปวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยว มีการบริหารการจัดการปัญหามลพิษอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อพัฒนาให้เมืองและชุมชนน่าอยู่

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

กลุ่มที่ 3 การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้เข้าสู่สมดุลและยั่งยืน มุ่งเสริมให้ฐานเศรษฐกิจของประเทศแข็งแกร่งและขยายตัวได้อย่างมีคุณภาพ ปรับฐานเศรษฐกิจตั้งแต่ระดับฐานรากถึงระดับมหภาค ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 5 การบริหารเศรษฐกิจส่วนรวม ให้ความสำคัญกับการดำเนินโยบายการเงินเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อวิกฤตเศรษฐกิจ โดยดูแลสภาพคล่องและรักษาเสถียรภาพด้านราคาสร้างความเข้มแข็งระบบระวังภัยภาคการเงิน ดำเนินนโยบายการคลัง และสร้างความมั่นคงของฐานะการคลังและการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค ลดการพึ่งพาเงินทุนจากต่างประเทศอย่างเหมาะสมโดยเพิ่มขีดความสามารถการออมภายในประเทศ รวมทั้งการกำหนดแนวนโยบายการเพิ่มขีดความสามารถในการออมภายในประเทศยุทธศาสตร์ที่ 6 การเพิ่มสมรรถนะ และขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างภาคการผลิตและการค้าผลักดันขบวนการเพิ่มผลผลิตภายในประเทศ การพัฒนา

เศรษฐกิจ ชุมชน วิสาหกิจขนาดกลางขนาดย่อมและสหกรณ์ ยุทธศาสตร์ที่ 7 การพัฒนาความเข้มแข็งทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ให้ความสำคัญกับการ ประยุกต์ใช้และพัฒนาเทคโนโลยี การพัฒนาคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การยกระดับการพัฒนาและใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร รวมทั้งการบริหารการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มุ่งประสิทธิผล

แนวคิดในเรื่องการออม จึงกำหนดไว้ในกลุ่มยุทธศาสตร์ที่ 3 , 5 เพื่อที่จะปรับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศให้เข้าสู่สมดุลและยั่งยืน ส่งเสริมให้เศรษฐกิจของประเทศแข็งแกร่งและขยายตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า การออมเป็นรากฐานที่สำคัญของการลงทุน โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเป็นฐานรากที่เข้มแข็งในการสร้างรายได้ของครัวเรือนและเป็นการสร้างรายได้ของประเทศในภาพรวม

1.2 แนวคิดการดำเนินงานกองทุนและการออม เป็นการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมองค์กรชุมชน

กองทุน เป็นหนึ่งในองค์ประกอบของกลุ่ม สตีเฟน (Stephen. 2001 : 1 - 29) ได้กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบของกลุ่มประกอบด้วยสมาชิกกลุ่ม คณะกรรมการบริหารกลุ่ม กิจกรรมของกลุ่มและกองทุน (กรมการพัฒนาชุมชน 2528 ข : บทคัดย่อ) ดังนั้นกองทุนหรือเงินทุนเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของกลุ่ม และเป็นองค์ประกอบหนึ่งขององค์กรชุมชน ซึ่งอยู่ในกระบวนการชุมชน องค์ประกอบสำคัญของกระบวนการชุมชน ประเวศ วะสี (2535:7-9) ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า "องค์กรชุมชนกับกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนเป็นหัวใจของการพัฒนา" องค์ประกอบที่เป็นหัวใจการพัฒนาชนบทแบบยั่งยืนต้องประกอบด้วยอย่างน้อย 3 องค์ประกอบคือ

1.2.1 องค์กรชุมชน หมายถึง องค์กรที่ชาวบ้านก่อตั้งขึ้นเองรวมทั้งองค์กรที่ราชการไปให้การสนับสนุน การมีองค์กรชุมชน คือ ประชาธิปไตยในระดับรากหญ้า ที่ใกล้ตัวประชาชนที่สุด มีการพัฒนาศักยภาพตลอดเวลาเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนรวมทั้งปัญหาอื่น ๆ ให้ดีขึ้น การออมหรือการดำเนินงานกองทุนจึงเป็นกิจกรรมที่ใกล้ตัวของประชาชนในระดับครัวเรือนต่อเนื่องถึงองค์กร ประชาชนและต่อเนื่องถึงชุมชนที่องค์กรชุมชนนั้นเป็นส่วนประกอบอยู่ ซึ่งหมายความว่า การออมหรือกองทุนเป็นการดำเนินงานขององค์กรในชุมชน ที่มีผลต่อความเข้มแข็ง ขององค์กรชุมชน

1.2.2 ความรู้ หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับชุมชน เช่น ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ พืชพันธุ์ สัตว์ในท้องถิ่น วัฒนธรรม การประกอบอาชีพ เครื่องมือเครื่องใช้ ปัญหาและการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
Rajabhat Maha Nakhon University

แก้ไขปัญหา เป็นมรดกความรู้ที่ถ่ายทอดจากรุ่นอดีตสู่ชุมชนปัจจุบัน การออมและการดำเนินงานกองทุนเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจของชุมชน เกี่ยวพันกับปัญหาความเดือดร้อนในการดำรงชีวิตของชุมชน และชุมชนได้สร้างองค์ความรู้กองทุนร่วมกันเพื่อให้เป็นองค์ประกอบสำคัญของความยั่งยืนขององค์กรชุมชนและในชุมชนนั้น

1.2.3 กระบวนการเรียนรู้ของประชาชน เป็นการศึกษาเรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหาหรือจะดำรงความรู้นั้นไว้ให้ยั่งยืนโดยกระบวนการร่วมกันวิเคราะห์ การวินิจฉัยปัญหา การวิเคราะห์ทางเลือก การตัดสินใจเลือกทางที่ถูกต้อง โดยกระบวนการนี้จะทำให้องค์กรชุมชนและชุมชน สามารถปรับตัวได้อย่างต่อเนื่องต่อการเปลี่ยนแปลงจะเป็นตัวแปรที่ถูกนำมาวิเคราะห์วินิจฉัยปัญหา และตัดสินใจปรับตัวได้เรื่อย ๆ สตีเฟน (Stephen. 2001 : 539 – 577) กล่าวไว้ว่า กระบวนการเรียนรู้ของประชาชนผ่านกระบวนการดำเนินงานกองทุน การสะสมเงินออมจึงเป็นสิ่งบ่งบอกสถานภาพความเข้มแข็งของกลุ่ม ที่มีการพัฒนาการมาโดยลำดับ บางกิจกรรมใช้เงินเป็นปัจจัยในการพัฒนากลุ่มก่อให้เกิดความเข้มแข็งความสามารถในการบริหารจัดการ ผ่านกระบวนการเรียนรู้การแก้ไขปัญหาร่วมกัน บางกิจกรรมเงินกองทุนเป็นผลจากการพัฒนากลุ่มที่มีประสิทธิภาพ ลดต้นทุนการพัฒนา เกิดกองทุนของกลุ่ม ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนากิจกรรมในเบื้องต้น เห็นได้จากประกาศกรมการพัฒนาชุมชน เรื่องสถิติการดำเนินงานพัฒนาชุมชนงวดที่ 1 ประจำปี 2545 (ข้อมูล ณ วันที่ 20 เมษายน 2545) ผลการพัฒนากลุ่มอาชีพเยาวชน 6,290 กลุ่ม ทำให้เกิดเงินกองทุนรวม 58,334,625 บาท ผลจากการพัฒนากลุ่มอาชีพสตรี 14,858 กลุ่ม ทำให้กลุ่มมีกองทุนในการดำเนินงาน 399,675,154 บาท ผลของการส่งเสริมให้ประชาชนออมรายได้ชะลอการใช้จ่ายรวม 35,486 กลุ่ม ทำให้เกิดเงินกองทุนภาคประชาชนรวม 7,865,494,229 บาท ผลการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในรูปของศูนย์สาธิตการตลาด เพื่อจำหน่ายสินค้าชุมชน 3,196 แห่ง มีเงินกองทุนดำเนินการ 300,189,351 บาท ผลของการพัฒนากลุ่มอาชีพสตรีและ เยาวชนรวม 21,148 กลุ่ม ส่งผลให้เกิดรายได้จากการจำหน่ายสินค้าของกลุ่มใน 6 เดือนแรกของปีงบประมาณ 2545 เป็นเงินถึง 3,829,632,094 บาท ซึ่งจะมีผลก่อให้เกิดการออมเป็นกองทุนของกลุ่มต่อไป

จากแนวคิดการออมเป็นปัจจัยของการลงทุน และการออมนำไปสู่การสะสมทุนเป็น กองทุนของกลุ่มองค์กรประชาชน ผู้วิจัยเห็นว่า ทั้งการดำเนินงานของกองทุนและการออมจึงเป็นปัจจัยหนึ่งในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของประชาชน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชน จึงเป็นแนวความคิดที่สอดคล้องกับการศึกษาความเข้มแข็งของกองทุนในโอกาสนี้ด้วย และมีความ สัมพันธ์กับแผนการส่งเสริมการออมในประเทศ ที่มุ่งสู่การพัฒนา

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

เศรษฐกิจชุมชนและวิสาหกิจชุมชนตามที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (2545-2549) จังหวัดอุบลราชธานี จึงมีแนวทางการส่งเสริมการออมของภาคประชาชนสืบเนื่องจากนโยบายการพัฒนาชนบทของรัฐบาลที่กำหนด

1.3 แนวคิดจากการจัดเก็บข้อมูลการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน (จปฐ.และ กชช2ค.)

ในปี 2528 มติคณะรัฐมนตรีให้เป็นปีรณรงค์คุณภาพชีวิตของประชาชน ดำเนินการระหว่าง 20 สิงหาคม 2528 – 31 ธันวาคม 2530 ใช้เครื่องชี้วัดความจำเป็นขั้นพื้นฐาน 8 หมวด 32 ตัว ชี้วัด ในปี 2531 คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ มีมติให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมอบโครงการปีรณรงค์ให้กระทรวงมหาดไทย โดยกรมการพัฒนาชุมชนเป็นหน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการจัดเก็บข้อมูล จปฐ. ภายใต้ชื่องานว่า "งานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท (พชช) " การปรับปรุงตัวชี้วัดโดยสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ดำเนินการแก้ไขร่วมกับ 8 กระทรวงหลัก แก้ไขในปี 2535 เป็น 9 หมวด 37 ตัวชี้วัด เพื่อใช้เป็นข้อมูล ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับ ที่ 7 (2535 - 2542) ปี 2540 แก้ไขเป็น 8 หมวด 39 ตัว ชี้วัด เพื่อใช้จัดเก็บข้อมูลในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540-2544) และในปี 2545 แก้ไขเป็น 8 หมวด 37 ตัวชี้วัด เพื่อใช้จัดเก็บ ข้อมูลช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (2545 - 2549)

หลักการในการจัดเก็บข้อมูล จปฐ.เพื่อใช้เป็นเครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน เป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ของประชาชนในหมู่บ้าน เพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้านได้ทราบถึงสภาพความเป็นอยู่ของตนเอง ครอบครัว และชุมชนว่าบรรลุตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานแล้วหรือไม่ ตลอดจนส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยผ่านกระบวนการกำหนดปัญหาตามต้องการที่แท้จริงของชุมชนตลอดจน ค้นหาสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหาโดยใช้ข้อมูล จปฐ. ที่มีอยู่ รวมทั้งประเมินผลการดำเนินงานที่ผ่านมา นำไปสู่การพัฒนาของภาคเอกชนและภาครัฐให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่แท้จริงของชุมชน สามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในสังกัดได้อย่างทั่วถึง มีประสิทธิภาพ มีการบูรณาการโครงการ กิจกรรมเข้าด้วยกัน

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

ตารางที่ 1 เครื่องชี้วัด จปฐ. ปี 2540 – 2544

หมวดที่	ตัวชี้วัด	เป้าหมาย (ร้อยละ)
1. สุขภาพดี	1. หญิงตั้งครรภ์ได้รับการดูแลก่อนคลอด และฉีดวัคซีนครบ	80
	2. หญิงตั้งครรภ์ได้รับการทำคลอดและการดูแลหลังคลอด	95
	3. เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักไม่ต่ำกว่า 2,500 กรัม	93
	4. เด็กแรกเกิดได้กินนมแม่อย่างเดียว อย่างน้อย 4เดือนแรกติดต่อกัน	30
	5. เด็กอายุต่ำกว่า 1 ปี ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคครบ	95
	6. เด็กแรกเกิดถึง 5 ปี กินอาหารอย่างเหมาะสมและเพียงพอ	80
	7. เด็กอายุ 6-15 ปี ได้กินอาหารถูกต้องครบถ้วน	90
	8. เด็กอายุ 6-15 ปี ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคครบ	100
	9. ครัวเรือนไม่กินอาการประเภทเนื้อสัตว์ไม่ทำให้สุกด้วยความร้อน	90
	10. ครัวเรือนมีการบริโภคเกลือไอโอดีน	60
	11. ครัวเรือนได้กินอาหารครบที่มีตรา อย.	85
	12. ครัวเรือนมีความรู้ในการใช้ยาที่ถูกต้องเหมาะสม	60
2. มีบ้านอาศัย	13. ครัวเรือนที่อยู่อาศัยคงทนถาวรอย่างน้อย 5 ปี	95
	14. ครัวเรือนมีและใช้ส้วมถูกสุขาภิบาล	95
	15. ครัวเรือนมีน้ำสะอาดบริโภคเพียงพอ	95
	16. ครัวเรือนจัดบ้านเป็นระเบียบถูกสุขลักษณะ	60
	17. ครัวเรือนไม่ถูกรบกวนจากมลพิษ	95
3. ศึกษาทั่วไป	18. เด็กอายุ 2-5 ปี ได้รับบริการเลี้ยงดูที่ถูกต้อง	90
	19. เด็กที่มีอายุครบตามเกณฑ์ได้เข้าเรียนการศึกษาภาคบังคับ	100
	20 เด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับได้เข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมต้น	98
	21 เด็กที่ไม่ได้ศึกษาต่อได้รับการฝึกอบรมด้านอาชีพต่างๆ	80
	22. คนในครัวเรือนอายุ 14-50 ปี อ่านและเขียนภาษาไทยได้	99
	23. ครัวเรือนได้รับรู้ข่าวสารอย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 ครั้ง	95
	24. ครัวเรือนมีความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์	80

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
Rajabhat Suan Sunandha University

วิทยานิพนธ์ งานวิจัย

ตารางที่ 1 เครื่องชี้วัด จปฐ. ปี 2540 – 2544 (ต่อ)

หมวดที่	ตัวชี้วัด	เป้าหมาย (ร้อยละ)
4. ครอบครัวสุขสบาย	25. คู่สมรสที่ภรรยาอายุ 15-44 ปี ใช้บริการคุมกำเนิด	77
	26. ครอบครัวมีความอบอุ่น	90
	27. ครัวเรือนมีความปลอดภัยจากอุบัติภัย	100
	28. ครัวเรือนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	100
5. รายได้มาก	29. ครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยไม่ต่ำกว่าคนละ 20,000 บาทต่อปี	70
6. อยากร่วมพัฒนา	30. ครัวเรือนเป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้านตำบล	90
	31. คนในครัวเรือนไปใช้สิทธิเลือกตั้ง	90
	32. ครัวเรือนเข้าร่วมกิจกรรมในการบำรุงรักษาสาธารณสมบัติ	95
7. พาสู่คุณธรรม	33. ครัวเรือนปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา สัปดาห์ละครั้ง	90
	34. คนในครัวเรือนไม่ติดสุรา	90
	35. คนในครัวเรือนไม่ติดบุหรี่	90
	36. ครัวเรือนเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณี ศิลปวัฒนธรรม	90
	37. คนสูงอายุและคนพิการได้รับการดูแล	90
8. บำรุงสิ่งแวดล้อม	38. ครัวเรือนร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	90
	39. ครัวเรือนร่วมกิจกรรมป้องกันและควบคุมสิ่งแวดล้อม	90

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

ตารางที่ 2 เครื่องชี้วัด จปฐ. ปี 2545 - 2549

ตัวชี้วัด	เป้าหมาย (ร้อยละ)
หมวดที่ 1 สุขภาพดี (11 ตัวชี้วัด)	
1. หญิงตั้งครรภ์ได้รับการดูแลก่อนคลอด	100
2. แม่ที่คลอดลูกได้รับการทำคลอดและการดูแลหลังคลอด	100
3. เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักไม่ต่ำกว่า 2,500 กรัม	100
4. เด็กแรกเกิดถึง 1 ปีเต็ม ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคครบ	100
5. เด็กแรกเกิดได้กินนมแม่อย่างเดียวอย่างน้อย 4 เดือนแรกติดต่อกัน	90
6. เด็กแรกเกิดถึง 5 ปี ได้กินอาหารอย่างเหมาะสมและเพียงพอ	100
7. เด็กอายุ 6-15 ปี ได้กินอาหารอย่างถูกต้องครบถ้วน	100
8. เด็กอายุ 6-12 ปี ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคครบ	100
9. คนในครัวเรือนได้กินอาหารที่มีคุณภาพ ถูกสุขลักษณะ ปลอดภัยและได้มาตรฐาน	90
10. คนในครัวเรือนมีความรู้ในการใช้ยาที่ถูกต้องเหมาะสม	
11. คนอายุ 35 ปีขึ้นไป ได้รับการตรวจสุขภาพประจำปี	100
หมวดที่ 2 มีบ้านอาศัย (8 ตัวชี้)	30
12. ครัวเรือนมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย	
13. ครัวเรือนมีน้ำสะอาดสำหรับดื่มและบริโภคเพียงพอตลอดปี	100
14. ครัวเรือนมีน้ำใช้ตลอดปี	95
15. ครัวเรือนมีการจัดบ้านและบริเวณบ้านให้เป็นระเบียบสุขลักษณะ	95
16. ครัวเรือนไม่ถูกรบกวนจากเสียง ความสั่นสะเทือน ฝุ่นละออง กลิ่นเหม็น หรือมลพิษทางอากาศ น้ำเสีย ขยะ และสารพิษ	100 100
17. ครัวเรือนมีการป้องกันอุบัติภัยอย่างถูกวิธี	
18. ครัวเรือนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	100
19. ครอบครัวมีความอบอุ่น	100
หมวดที่ 3 ฝักใฝ่การศึกษา (6 ตัวชี้วัด)	100
20. เด็กอายุ 3-5 ปีเต็ม ได้รับการเลี้ยงดูเตรียมความพร้อม	
21. เด็กอายุ 6-15 ปี ได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี	
22. เด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี และได้เรียนต่อมัธยมตอนปลาย	100

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

ตารางที่ 2 เครื่องชี้วัด จปฐ. ปี 2545 - 2549

ตัวชี้วัด	เป้าหมาย (ร้อยละ)
23. เด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี และไม่ได้เรียนต่อ ได้รับการฝึกอบรมด้านอาชีพ	80 70
24. คนอายุ 15-60 ปีเต็ม อ่านออกและเขียนภาษาไทยได้	60
25. คนในครัวเรือนได้รับรู้ข่าวสาร	
หมวดที่ 4 รายได้ก้าวหน้า (3 ตัวชี้วัด)	
26. คนอายุ 18-60 ปีเต็ม มีการประกอบอาชีพและมีรายได้	100
27. คนในครัวเรือนมีรายได้ไม่ต่ำกว่าคนละ 20,000 บาทต่อปี	50
28. ครัวเรือนมีการเก็บออม	100
หมวดที่ 5 ปลูกฝังค่านิยมไทย (5 ตัวชี้วัด)	
คนในครัวเรือนไม่ติดสุรา	100
คนในครัวเรือนไม่สูบบุหรี่	100
คนอายุตั้งแต่ 6 ปีขึ้นไปทุกคนไปปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา	90
คนสูงอายุได้รับการดูแลเอาใจใส่	30
คนพิการได้รับการดูแลเอาใจใส่	100
หมวดที่ 6 ร่วมใจพัฒนา (4 ตัวชี้วัด)	
ครัวเรือนมีคนเป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้าน ตำบล	100
ครัวเรือนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อประโยชน์ของชุมชนหรือท้องถิ่น	90
ครัวเรือนเข้าร่วมทำกิจกรรมสาธารณะหมู่บ้าน	30
37. คนที่มีสิทธิได้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง	100

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

จากรายงาน คุณภาพชีวิตของคนไทย ปี 2543 เป็นการเสนอผลการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานครัวเรือน (จปฐ.) ปี 2543 ซึ่งจัดเก็บในระดับครัวเรือนจากทุกหมู่บ้าน ในเขตชนบททั่วประเทศเพื่อให้ทราบระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนชนบทในด้านต่าง ๆ รวม 8 หมวด ได้แก่ สุขภาพดี มีบ้านอาศัย ศึกษาถ้วนทั่วครอบครัวสุขสบาย รายได้มาก อยากร่วมพัฒนา พาสู่คุณภาพ และบำรุงสิ่ง แวดล้อม โดยมีเกณฑ์ชี้วัด 39 ตัวชี้วัด ตัวเลขที่ยังไม่บรรลุเป้าหมาย จปฐ. นับเป็นปัญหาที่ท้าทายทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กร

ประชาชนและประชาชนทุกระดับทั่วประเทศ จะต้องช่วยกันแก้ไขปัญหา ให้บรรเทาเบาบาง ได้แก่ รายได้เฉลี่ยตามเกณฑ์ 20,000 บาท ต่อคนต่อปี เพียงร้อยละ 48.5 ของครัวเรือนทั้งหมด ส่วนคุณภาพชีวิตของคนไทย ปี 2544 ที่จัดเก็บข้อมูลจาก 8,496,529 ครัวเรือนทั้งประเทศ มีครัวเรือนที่ผ่านเกณฑ์รายได้ 20,000 บาท ต่อคนต่อปี เพียง 4,071,573 ร้อยละ 47.9 ของครัวเรือน ทั้งหมดที่จัดเก็บ เป็นเครื่องบ่งชี้ว่าความยากจนของชนบทยังเป็นโจทย์ที่จะต้องระดมภาคีร่วมกันแก้ไขต่อไป (คณะกรรมการค้านรายการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท (พชช.) ศูนย์ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบท กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. 2545 : 1 – 5)

การผนึกกำลังทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนเข้าไปส่งเสริมให้เกิดรายได้ในหมู่บ้านที่ยากจน มีรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์ จปฐ. ประกอบด้วย 8 กระทรวงหลัก และ 2 กระทรวงเสริม ได้แก่ 1) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2) กระทรวงมหาดไทย 3) กระทรวงพาณิชย์ 4) กระทรวงอุตสาหกรรม 5) กระทรวง สาธารณสุข 6) กระทรวงศึกษาธิการ 7) กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม 8) กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม 9) สำนักนายกรัฐมนตรี 10) กระทรวงกลาโหม ประเภทของโครงการ มี 1) โครงการนโยบายกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น (คนภ.) ของภาครัฐ 2) โครงการพัฒนาของภาครัฐองค์กรประชาชน และ องค์กรพัฒนาเอกชน 3) โครงการตามนโยบายของรัฐบาล ผลการดำเนินงานตามโครงการ ก่อให้เกิดกลุ่มอาชีพ องค์กรประชาชนและกองทุนของกลุ่มอาชีพ กองทุนขององค์กรประชาชนเกิดขึ้นในหมู่บ้านตำบลดำรงความยั่งยืนของกิจกรรมสืบเนื่องมาจนปัจจุบันกลุ่มหรือองค์กรประชาชน เช่น คณะกรรมการพัฒนาสตรี คณะกรรมการพัฒนาเด็ก คณะกรรมการเอกชน กลุ่มอาชีพเลี้ยง โค กลุ่มอาชีพทอผ้า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มอาชีพเกษตรธรรมชาติ จะเกี่ยวพันกับการเพิ่มรายได้ของสมาชิกกลุ่มทุกกลุ่ม เมื่อสมาชิกกลุ่มมีรายได้ ทำให้เกิดการสะสมทุนของกลุ่มเพื่อขยายกิจการให้มีความมั่นคง ขยายสวัสดิการของสมาชิกกลุ่มเพื่อเกิดการจูงใจในมิติทางสังคมจึงมีการจัดตั้งกองทุนประเภทต่าง ๆ เกิดขึ้น

ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2ค) ช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544)

ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน มี 6 กลุ่ม 31 ตัวชี้วัด เป็นข้อมูลที่จัดเก็บเพื่อวัดระดับการพัฒนาหมู่บ้าน เริ่มดำเนินการจัดเก็บเมื่อปี พ.ศ.2529 (กรมการพัฒนาชุมชน. 2545 ก : 1 - 15) ประกอบด้วยข้อมูลดังต่อไปนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

1. กลุ่มสภาพพื้นฐาน

1.1 เอกสารสิทธิ์

1.2 การมีไฟฟ้า

1.3 การคมนาคม

1.4 สิทธิ์ในที่ดินทำกิน

2. กลุ่มผลผลิต รายได้ และการมีงานทำ

2.1 การประกอบธุรกิจในหมู่บ้าน

2.2 การประกอบอาชีพ และการมีงานทำ

2.3 อัตราค่าจ้าง

2.4 ผลผลิตจากการทำนา

2.5 ผลผลิตจากการทำไร่

2.6 การประกอบอาชีพอื่นๆ

2.7 การอพยพหางานทำ

2.8 การรวมตัวของเกษตร

2.9 การทำการเกษตรฤดูแล้ง

3. กลุ่มสาธารณสุข และการอนามัยล้อม

3.1 การได้รับการคุ้มครองการบริโภคด้านยา

3.2 การป้องกันโรคติดต่อ

3.3 สุขภาพจิต

3.4 การอนามัยสิ่งแวดล้อม

3.5 การอาชีวอนามัย

3.6 การมีส่วนร่วมด้านสุขภาพอนามัย

4. กลุ่มแหล่งน้ำ

4.1 น้ำสะอาด

4.2 น้ำใช้

4.3 น้ำเพื่อการเกษตร

5. กลุ่มความรู้ การศึกษา และวัฒนาธรรม

5.1 ระดับการศึกษาของประชาชน

5.2 อัตราการเรียนต่อของประชาชน

5.3 การให้ความรู้ของรัฐ

5.4 สถานที่ให้บริการด้านข่าวสารข้อมูล

5.5 สถานที่ให้บริการด้านข่าวสารข้อมูล

5.6 กิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรม และกีฬา

6. กลุ่มทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวด

6.1 การปลูกป่าหรือไม้ยืนต้น

6.2 การใช้ประโยชน์ที่ดิน

6.3 คุณภาพของแหล่งน้ำ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

จากการเก็บข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบท จังหวัดอุบลราชธานี จัดเก็บข้อมูล จปฐ.และ กชช. 2ค. ในปี 2544 ในจำนวนหมู่บ้านที่สำรวจในขณะนั้น จำนวน 2,405 หมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านที่ระดับการพัฒนาล้าหลัง 10 หมู่บ้าน หมู่บ้านที่ระดับการพัฒนาปานกลาง 601 หมู่บ้าน และเป็นหมู่บ้านที่ระดับการพัฒนาระดับดี 1,794 หมู่บ้านเป็นหมู่บ้านที่ครัวเรือน

มีรายได้เฉลี่ยตามเกณฑ์ จปฐ. 20,000 บาทต่อคนต่อปี จำนวน 81 หมู่บ้าน และนอกจากนั้น จำนวน 2,324 หมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่าเกณฑ์ จปฐ. สภาพปัญหาที่รุนแรง 5 อันดับของจังหวัดอุบลราชธานีในปี 2544 เรียงตามลำดับ คือ 1) การทำการเกษตรฤดูแล้ง 1,944 หมู่บ้าน ร้อยละ 80.63 2) การประกอบอาชีพและมีงานทำ 1,147 หมู่บ้าน ร้อยละ 47.73 3) การอพยพหางานทำ 921 หมู่บ้าน ร้อยละ 38.20 4) ผลผลิตจากการทำนา 917 หมู่บ้าน ร้อยละ 38.03 5) น้ำเพื่อการเกษตร 910 หมู่บ้าน ร้อยละ 37.74 และจากการสำรวจข้อมูล จปฐ. ปี 2544 จำนวนครัวเรือนที่ทำการสำรวจ 277,370 ครัวเรือน จังหวัดอุบลราชธานี ตกเกณฑ์ จปฐ. 14 ตัว เรียงลำดับ คือ 1) ตัวชี้วัดที่ 29 รายได้เฉลี่ย 20,000 บาทต่อคนต่อปี ผ่านเกณฑ์(ครัวเรือน)ร้อยละ 25.60 2) ตัวชี้วัดที่ 21 เด็กจบภาคบังคับได้รับการฝึกอบรมอาชีพ (คน) ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 51.60 3) ตัวชี้วัดที่ 31 ไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง (คน) ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 82.00 4) ตัวชี้วัดที่ 20 เด็กจบภาคบังคับเรียนต่อมัธยม(คน) ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 82.60 5) ตัวชี้วัดที่ 35 คนในครัวเรือนไม่ติดบุหรี่ (คน) ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 87.00 6) ตัวชี้วัดที่ 9 การไม่กินอาหารดิบ (ครัวเรือน) ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 89.30 7) ตัวชี้วัดที่ 30 การเป็นสมาชิกกลุ่ม (ครัวเรือน) ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 85.50 8) ตัวชี้วัดที่ 15 มีน้ำสะอาดดื่มและบริโภค (ครัวเรือน) ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 90.90 9) ตัวชี้วัดที่ 27 มีความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ (ครัวเรือน) ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 8.00 10) ตัวชี้วัดที่ 28 ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (ครัวเรือน) ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 99.40 11) ตัวชี้วัดที่ 8 เด็กอายุ 6-12 ปีได้รับ การฉีดวัคซีนครบ (คน) ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 98.90 12) ตัวชี้วัดที่ 19 เด็กครบเกณฑ์ได้เรียนต่อ (คน) ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 99.20 13) ตัวชี้วัดที่ 17 ครัวเรือนไม่ถูกรบกวน (ครัวเรือน) ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 94.80 14) ตัวชี้วัดที่ 22 คนอายุ 14-50 ปี อ่านออกและเขียนได้ (คน) ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 98.80 (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี. 2545 : 5 - 15) จากข้อมูลพัฒนาชนบท จังหวัดอุบลราชธานี ครัวเรือนและหมู่บ้านมีปัญหาเรื่องรายได้จังหวัดอุบลราชธานีจึงเน้นการแก้ไขปัญหาความยากจนหมู่บ้าน ด้วยการระดมโครงการจาก 8 กระทรวงหลักลงในพื้นที่เป้าหมายรวม 2,324 หมู่บ้าน รวมทั้งโครงการของภาคองค์กรพัฒนาเอกชนจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีถึง 39 องค์กร พื้นที่เป้าหมายของการแก้ไขปัญหาความยากจน ได้แก่หมู่บ้านที่ตกเกณฑ์รายได้ จังหวัดได้กำหนดเป้าหมายการยกระดับรายได้ให้พ้นเกณฑ์ จปฐ. (20,000 บาทต่อคนต่อปี) ภายในปี 2549 รวม 2,324 หมู่บ้าน ดำเนินการปี 2545 จำนวน 100 หมู่บ้าน ปี 2546 จำนวน 56 หมู่บ้าน ปี 2547 จำนวน 656 หมู่บ้าน ปี 2548 จำนวน 656 หมู่บ้าน ปี 2549 จำนวน 656 หมู่บ้าน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

ในปี 2545 จังหวัดจึงมีการจัดตั้งกองทุนประเภทต่าง ๆ ครอบคลุมเกือบทุกหมู่บ้าน(สำนักงานจังหวัดอุบลราชธานี. 2545 : 10)

จังหวัดอุบลราชธานี ได้จัดเก็บข้อมูลการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และจัดเก็บข้อมูลการออมของประชาชนผ่านกระบวนการจัดเก็บ ข้อมูล กชช.2ค และข้อมูล จปฐ. ซึ่งข้อมูลทั้งสองด้านดังกล่าวตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2536 กำหนดให้ทุกส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท ให้นำข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ของทุกครัวเรือนและข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน กชช.2ค) ไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดนโยบายแนวทางปฏิบัติ อนุมัติโครงการ และติดตามผลการดำเนินงานในการพัฒนาชนบท (ศูนย์ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบท 2545 :1-5) ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบทจึงเป็นข้อมูลที่ใช้สำหรับการวางแผนพัฒนาชนบทในทุกระดับเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน ที่กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย รับผิดชอบในการประสานการจัดเก็บมี 2 ชนิด คือ ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) และข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2 ค)

จากการศึกษาข้อมูลการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูล กชช 2ค และข้อมูล จปฐ. สรุปได้ คือ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

1. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจะต้องมีความสมดุลในทุกด้าน ทั้งด้านกายภาพ สิ่งแวดล้อม การศึกษา ครอบครัว เศรษฐกิจ การมีส่วนร่วมกับสังคมและความพร้อมด้านจิตใจ จึงจะทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนมีความสุข

2. หมู่บ้านและชุมชนเป็นองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตที่สำคัญ ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วม กำหนดทิศทางการพัฒนาหมู่บ้านชุมชนให้สอดคล้องกับการดำรงชีวิต

3. ภาคการออมของประชาชนเป็นหนึ่งในข้อมูลที่ร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและเป็นรากฐานสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน

2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

เพื่อเป็นแนวทางการวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีที่เป็นผลต่อเนื่องให้เกิดการดำเนินงานกองทุนในชุมชน ดังต่อไปนี้

2.1 ทฤษฎีการออมและการลงทุนของเคนส์ (Lord John Maynard Keynes) นักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษ ในปี ค.ศ.1936 ได้เขียนหนังสือชื่อ The General Theory of Employment, Interest, and Money และกล่าวถึงว่าปริมาณเงินมีบทบาทสำคัญก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมการทางเศรษฐกิจ ซึ่งหมายถึง การผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก การบริโภค การออม การลงทุน การจ้างงาน รายได้และการจัดการ ตามแบบจำลองของ เคนส์ มี 3 ตลาดสำคัญ คือ ตลาดแรงงาน ตลาดผลผลิตและตลาดการเงิน ตลาดแรงงาน (การจ้างงาน) ก่อให้เกิดรายได้ ณ ระดับการจ้างงานคุณภาพ ไม่มีคนว่างงานจะมีผลต่อตลาดผลผลิตเกิดการออมและการลงทุน สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของการออมและรายได้ เนื่องจากครัวเรือนมีการใช้จ่ายรายได้ในสองทาง คือ การบริโภคและการออม ณ ระดับรายได้ต่ำมาก ๆ ครัวเรือนใช้จ่ายในการบริโภคมากกว่าการออม การออมมีค่าเป็นลบ (dissaving) เมื่อระดับรายได้ค่อย ๆ สูงขึ้นระดับหนึ่งค่าใช้จ่ายในการบริโภคจะเท่ากับรายได้ซึ่งการออมของครัวเรือนจะเท่ากับศูนย์ (0) ณ ระดับรายได้ที่สูงขึ้น ครัวเรือนใช้จ่ายในการบริโภคลดน้อยลงการออม (Saving) จะเกิดขึ้น หรือการออมมีค่าเป็นบวก (+) เมื่อรายได้ได้ดุลยภาพ จะเกิดการออมคงที่และนำไปสู่การลงทุนของครัวเรือนต่อไป ในตลาดการเงินของเคนส์ ขึ้นอยู่กับทฤษฎีความต้องการถือเงินของครัวเรือน (Liquidity Preference Theory) คนถือเงินไว้ เพื่อความมุ่งหมาย 3 ประการ คือ (ชมเพลิน จันทร์เรืองเพ็ญ. 2538 : 87 – 105)

2.1.1 เพื่อจับจ่ายใช้สอย (Transaction Motive)

2.1.2 เพื่อสำรองไว้ในเหตุฉุกเฉิน (Precautionary Motive)

2.1.3 เพื่อเก็งกำไร (Speculative Motive) การถือเงินเพื่อเก็งกำไร จึงนำไปสู่ การลงทุนเพื่อก่อให้เกิดรายได้ของครัวเรือนต่อไป

การออม หมายถึง การลดการบริโภคในปัจจุบันเพื่อสามารถบริโภคในอนาคตได้มากขึ้น หรืออีกนัยหนึ่ง การออม คือการบริโภคอย่างฉลาด รู้จักบริโภคเศรษฐทรัพย์ในปริมาณที่พอดีกับความต้องการหรือความจำเป็นจริง ๆ จึงมีผลทำให้มีรายได้เหลือเก็บเป็นเงินออมเพื่อใช้จ่ายในอนาคตการออมอาจจะอยู่ในรูปของตัวเงินหรือ สิ่งของ เช่น ทองคำ ทรัพย์สินมีค่า แต่การออมที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ในระบบเศรษฐกิจ จะต้องเป็นการออมในรูปของตัวเงินผ่านระบบสถาบันการเงิน เพราะทำให้เงินหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจไปสู่การลงทุน การผลิต การจ้างงาน และเกิดกระจายรายได้ไปยังกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม การเปลี่ยนแปลงของรายได้ ย่อมส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในส่วนที่เป็นการบริโภคและ การออม ในส่วน

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

ของเศรษฐศาสตร์มหภาค จะไม่ดูการออมของแต่ละครัวเรือน แต่จะดูการออมของทุกครัวเรือน ซึ่งถือเป็นส่วนรวมของระบบเศรษฐกิจ รายได้ของครัวเรือนทั้งหมด คือ รายได้ประชาชาติ ย่อมเท่ากับผลรวมของการบริโภคและการออมทั้งหมด (พงศ์จิรา สินพยัคฆ์. 2542 : 60 - 62)

ถ้าสมมติให้ C (Consumption) แทนการบริโภคของครัวเรือนทั้งหมด S (Saving) แทนการออมของครัวเรือนทั้งหมด Y (Income) หมายถึง รายได้ประชาชาติ สามารถสรุปเป็นรูปสมการได้ ดังนี้

$$Y = C + S$$

รายได้ประชาชาติ จะประกอบด้วยการใช้จ่ายในการบริโภคและการออม ซึ่งในระดับจุลภาค คือ รายได้ของครัวเรือนจะประกอบด้วย การใช้จ่ายในการบริโภคและการออม

จิรัตน์ สังข์แก้ว (2541 : 1 – 18) กล่าวไว้ว่าการเปลี่ยนแปลงในการบริโภคและการออม ต่างส่งผลกระทบต่อการลงทุน กล่าวคือ เมื่อผู้บริโภคมีความต้องการที่จะบริโภคสินค้าและบริการเพิ่มขึ้น ผู้ผลิตจะเกิดแรงจูงใจที่จะผลิตสินค้าและบริการออกมาเพื่อสนองความต้องการเพิ่มขึ้น แต่การผลิตและการลงทุนจะเพิ่มขึ้นได้เมื่อมีการสะสมทุนไว้ การสะสมทุนสามารถกระทำได้โดยการเก็บออมของบุคคลแต่ละคน การออมและการลงทุนจะเหมือนกัน คือ การละเว้นจากการบริโภค เพื่อจะเก็บเงินสดไว้ตั้งเป็นกองทุน ฝากธนาคาร ซื้อหุ้น ซื้อพันธบัตร สิ่งต่างๆที่ทำไปด้วยเงินออม คือ การลงทุน ซึ่งประโยชน์ของการออม คือ การสะสมทุน การออมก่อให้เกิดการผลิตเพิ่มขึ้น ส่งผลให้มีสินค้าและบริการสนองความต้องการเพิ่มขึ้น การออมก่อให้เกิดการลงทุนในรูปแบบ ต่าง ๆ เช่น ร้านค้าชุมชน ธุรกิจชุมชน การออมก่อให้เกิดการว่าจ้างแรงงาน เพราะเมื่อมีการผลิต สินค้าและบริการเพิ่มขึ้นย่อมมีการว่าจ้างแรงงานเมื่อทำการผลิตสินค้าเพิ่มขึ้นจึงลดปัญหาการว่างงานให้ลดน้อยลง การออมจึงช่วยยกมาตรฐานการครองชีพของมนุษย์ในสังคมให้ดีขึ้น การออมก่อให้เกิดการสะสมทุนในรูปแบบต่างๆ เช่น เงินจัดตั้งกองทุนทั้งในภาคประชาชนและภาครัฐบาล เพื่อความสมดุลของระบบเศรษฐกิจของประเทศ การออมในภาคประชาชน ได้แก่ การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต (กรมการพัฒนาชุมชน . 2542 : 10 - 20) และ การออมในภาครัฐบาล ได้แก่ เงินคงคลังของประเทศ

แนวคิดการออมเพื่อการลงทุน เกิดขึ้นเมื่อกรมการพัฒนาชุมชนได้ศึกษาแนวทางของ (เครดิต อันนอยล์) Credit Union เมื่อปี 2517 นำหลักการให้เงินเป็นปัจจัยในการพัฒนาคน โดยส่งเสริมให้เกิดกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต ในช่วงเวลานั้น เงินช่วยเหลือจากภาค

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

รัฐบาลมีไม่เพียงพอ ประชาชนมีความต้องการเม็ดเงิน ที่จะนำไปลงทุนประกอบอาชีพและให้สวัสดิการชุมชน ประกอบกับการรวมตัวของภาคประชาชนยังไม่เข้มแข็ง การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ฯ จึงเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมกระบวนการรวมกลุ่มและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนอย่างต่อเนื่อง ตัวชี้วัดว่าแนวคิดการส่งเสริมการออมประชาชนยอมรับได้ คือ ปัจจุบันเกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตรวมทั้งประเทศ จำนวน 35,486 กลุ่ม สมาชิก 3,298,694 คน เงินสัจจะสะสม จำนวน 7,865,494,229 บาท และเกิดกิจกรรมเครือข่ายในการลงทุน เช่น ธุรกิจโรงสี ข้าวยุ้งฉาง ปั๊มน้ำมัน กลุ่มอาชีพ ศูนย์สาธิตการตลาด (กองวิชาการและแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

การออม ซึ่งอยู่ในยุทธศาสตร์ที่ 5 คือ การบริหารเศรษฐกิจส่วนรวม และอยู่ในกลุ่มยุทธศาสตร์ที่ 3 ของแผนพัฒนาฯฉบับที่ 9 (2545-2549) มุ่งในการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศให้เข้าสู่สมดุลและยั่งยืน โดยมีความสัมพันธ์กับยุทธศาสตร์ที่ 6 คือ การเพิ่มสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยให้การออมมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน พัฒนาวิสาหกิจชุมชนขนาดกลางและขนาดย่อมและระบบสหกรณ์ให้เป็นฐานรากที่เข้มแข็งในการสร้างรายได้ของประเทศ ด้วยการสร้างฐานการผลิตในประเทศให้เข้มแข็ง พึ่งพาตนเอง ผลักดันขบวนการเพิ่มผลผลิตของประเทศ พัฒนาเครือข่ายการผลิตประสานความร่วมมือทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน เพื่อนำสินค้าที่ผลิตในประเทศให้ได้มาตรฐานนำไปสู่การแข่งขันการส่งออกต่อไป การส่งเสริมการออมของจังหวัดอุบลราชธานี นำไปสู่การลงทุนในด้านต่าง ๆ คือ (สำนักงานสถิติจังหวัดอุบลราชธานี. 2545 : 15)

ด้านที่ 1 การเกษตร ได้แก่ การทำนา การทำสวนผลไม้ ทำไร่

ด้านที่ 2 ค้าขาย ได้แก่ การประกอบธุรกิจบริการ, ธุรกิจการเกษตร

ด้านที่ 3 อุตสาหกรรมในครัวเรือน ได้แก่ กลุ่มของผ้าไหม ผ้าฝ้าย การตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป การจักสาน โลหะทองเหลือง หัตถกรรมถักทอ

ด้านที่ 4 ช่าง ได้แก่ ช่างบริการสาธารณูปโภค ช่างเครื่องมือการเกษตร ช่างเครื่องยนต์

รูปแบบของการดำเนินงานกองทุนที่นำไปสู่การออม มีดังต่อไปนี้

1. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ดำเนินการโดยกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (กรมการพัฒนาชุมชน. 2532 : 61 - 67) เป็นกระบวนการรวมคนทุกระดับที่มีหลักการและอุดมการณ์เดียวกันในการที่จะระดมเงินกองทุน เพื่อช่วยเหลือกัน เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของสมาชิกกลุ่ม และดำเนินการ กิจกรรมเครือข่ายตามความประสงค์ของ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม Rajabhat Mahasarakham University

สมาชิกกลุ่ม สถานภาพของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตไม่เป็นนิติบุคคลมีหลักการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตยึดหลักคุณธรรม 5 ประการ คือ

1.1 หลักการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์

1.1.1 มีความซื่อสัตย์ต่อกัน

1.1.2 มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม

1.1.3 มีความรับผิดชอบร่วมกัน

1.1.4 มีความเห็นอกเห็นใจกัน

1.1.5 มีความไว้วางใจกัน

วัตถุประสงค์ของการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต คือการพัฒนาคน พัฒนาสังคม และพัฒนาเงินทุนของชุมชน โดยยึดคุณธรรม 5 ประการ

1.2 วิธีการดำเนินงาน

1.2.1 บริหารจัดการโดยหมู่บ้าน ชุมชน

1.2.2 สมาชิกกลุ่มอาชีพภายในหมู่บ้านชุมชน ระดมเงินออม

1.2.3 ตั้งคณะกรรมการบริหารงานโดยมติประชาคม คือ คณะกรรมการอำนวยการ คณะกรรมการเงินกู้ คณะกรรมการตรวจสอบ และคณะกรรมการส่งเสริม

1.2.4 ดำเนินกิจกรรมการออมเงินและกิจกรรมเครือข่ายธุรกิจชุมชน เช่น ธนาคารข้าวและยุ้งฉาง เครือข่ายกลุ่มอาชีพ ปั๊มน้ำมัน ศูนย์สาธิตการตลาด ฯลฯ

1.2.5 สร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระหว่างหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด เพื่อสนับสนุนเงินทุนแก่กลุ่มอาชีพและเครือข่าย

1.2.6 สร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกับกองทุนอื่น ๆ ที่มีลักษณะดำเนินการเดียวกันภายในหมู่บ้าน ตำบล

1.3 คณะกรรมการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในแต่ละกลุ่มมี 4 คณะ คือ

1.3.1 คณะกรรมการอำนวยการ

1.3.2 คณะกรรมการเงินกู้

1.3.3 คณะกรรมการตรวจสอบ

1.3.4 คณะกรรม การส่งเสริม

ปัจจุบันจังหวัดอุบลราชธานี มีกลุ่ม ออมทรัพย์เพื่อการผลิต

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

รวม 1,356 กลุ่ม จำนวนเงินกองทุนรวม99,060,008 บาท (สำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดอุบลราชธานี. 2545 : 1)

2. โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) ดำเนินการโดยกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (กรมการพัฒนาชุมชน. 2542 ก : 5 - 10) ดำเนินการในลักษณะไม่มีดอกเบี้ย เป็นเงินอุดหนุนจากรัฐบาล หมู่บ้านละ 280,000 บาท ดำเนินการโดยมอบอำนาจในการ รับผิดชอบให้ผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธานคณะกรรมการบริหารกองทุนร่วมกับคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ที่แต่งตั้งโดยมติขององค์กรประชาชนในหมู่บ้านมีหลักการและวิธีการดำเนินงาน คือ

คณะรัฐมนตรี มีมติเมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2536 เห็นชอบให้กระทรวงมหาดไทย โดยกรมการพัฒนาชุมชน ดำเนินงานตามโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) ในระยะที่ 1 ระหว่าง ปี 2536 – 2539 และขยายถึงปี 2540 ในหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 1 จำนวน 11,608 หมู่บ้าน โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อกระจายโอกาสให้คนจนในระดับครัวเรือนในหมู่บ้านเป้าหมายมีเงินทุนในการประกอบอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ และคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) หรือมากกว่า 15,000 บาทต่อคนต่อปี ด้วยการสนับสนุนเงินทุนให้ครัวเรือนยากจนเป้าหมายยืมไปลงทุนประกอบอาชีพ หมู่บ้านละ 280,000 บาท และมอบให้คณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้านเป็นหน่วยดำเนินการ ผลการดำเนินงานโครงการ กข.คจ. ในระยะที่ 1 ประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ คณะรัฐมนตรีจึงมีมติให้กระทรวงมหาดไทย ดำเนินงานโครงการ กข.คจ. ในระยะที่ 2 ระหว่าง ปี 2541 - 2544 เพื่อเป็นการขยายพื้นที่ดำเนินการ ดำเนินงานให้ครอบคลุมไปในหมู่บ้านที่ยังยากจนตามข้อมูล จปฐ. ปี 2539 จำนวน 28,038 หมู่บ้าน ดำเนินการภายใต้ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการบริหารและการใช้จ่ายเงินโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน พ.ศ. 2536 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2539 รวมหมู่บ้านที่ดำเนินงานตามโครงการ จำนวน 39,646 หมู่บ้าน จำนวนเงินที่หมุนเวียนประกอบอาชีพ รวม 10,820,880,000 บาท ซึ่งเป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพของราษฎรตั้งแต่ ปี 2536 จนถึงปัจจุบัน

การดำเนินงานโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) ระยะที่ 1 ปี 2536 - 2539 ดำเนินงานในจำนวน 11,608 หมู่บ้าน แบ่งการดำเนินงานเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 การพัฒนาครัวเรือนยากจนในหมู่บ้านเป้าหมาย โดย

1.1 กำหนดหมู่บ้านเป้าหมาย ที่เป็นหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 1 ของปี 2536

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

1.2 กำหนดครัวเรือนยากจนเป้าหมาย คัดเลือกได้จากการสำรวจข้อมูล จปฐ. เป็นรายครัวเรือน โดยเลือกครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท/คน/ปี เป็นเกณฑ์ขั้นต่ำแล้วเรียงลำดับครัวเรือนยากจนทั้งหมู่บ้าน

1.3 การเสนอโครงการของครัวเรือนยากจน ให้ครัวเรือนยากจนเสนอโครงการ คณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้พิจารณาอนุมัติ

ส่วนที่ 2 การพัฒนาหมู่บ้านเป้าหมายให้ผ่านเกณฑ์ตัวชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน โดยเฉพาะ ข้อ 27 (รายได้ของครัวเรือน) มีเป้าหมายต้องเพิ่มรายได้ของครัวเรือนยากจนภายใน 4 ปี คือ

ปี 2536	ผ่านเกณฑ์	5,000	บาท/คน/ปี
ปี 2537	ผ่านเกณฑ์	9,000	บาท/คน/ปี
ปี 2538	ผ่านเกณฑ์	12,000	บาท/คน/ปี
ปี 2539	ผ่านเกณฑ์	15,000	บาท/คน/ปี

พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในหมู่บ้านให้พ้นเกณฑ์ จปฐ. การดำเนินงานโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) ระยะที่ 2 ปี 2540 – 2544 มีแนวทางการดำเนินงานเพิ่มเติม คือ ดำเนินงานในหมู่บ้านยากจนที่มีครัวเรือนยากจนมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 15,000 บาท/คน/ปี ตามข้อมูล จปฐ. ปี 2539 จำนวน 28,038 หมู่บ้าน ดำเนินการเป็น 2 ส่วนเช่นเดียวกับระยะที่ 1 และมีเป้าหมายในเรื่องรายได้ของครัวเรือนยากจน ปี 2544 ต้องเพิ่มเป็น 20,000 บาท/คน/ปี ตามเกณฑ์ จปฐ. (มณีวรรณ ศรีประภาพงศ์ และคณะ. 2545 : 1 – 18)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

3. กองทุนโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ดำเนินการโดยกระทรวงมหาดไทย (กระทรวงมหาดไทย : 2541) เป็นเงินยืมไม่มีดอกเบี้ย สนับสนุนกลุ่มอาชีพ โดยมีสภาตำบลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นผู้ดำเนินการ ส่งคืนสภาตำบลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ภายใน 5 ปี สืบเนื่องจากปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ ในปี 2540 กระทรวงมหาดไทย ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ยึดแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (กระทรวงมหาดไทย. 2541 : 35 – 37) มีแนวทางคือ การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง เป็นการมุ่งสู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานล่างของสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน หมู่บ้าน ตำบล โดยการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ด้วยการสร้างกระแสเศรษฐกิจพอเพียง หรือ เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองให้เกิดขึ้นในสังคมไทย สร้างระบบบริหารจัดการสนองความต้องการของประชาชน เน้นการปฏิบัติงาน

ของกลุ่มชุมชน และความร่วมมือของทุกฝ่ายในลักษณะพหุภาคี รวมทั้งให้ความสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ และช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น

จากยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองดังกล่าว ได้กำหนดเป็นกลยุทธ์ 5 ประการ และแนวทางปฏิบัติ 9 ประการ เพื่อให้กรมในสังกัดกระทรวงมหาดไทย และจังหวัดถือปฏิบัติต่อไป ดังนี้

3.1 กลยุทธ์

1. ยึดชุมชนและครอบครัวเป็นหลัก ตามแนวพระราชดำริ (ทฤษฎีใหม่) โดย เริ่มจากการส่งเสริมการผลิตขั้นพื้นฐานตามแนวทางทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 เป็นการทำการเกษตรผสมผสาน และเน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนเป็นหลัก

2. ยึดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ โดยใช้กิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือ โดยเริ่มที่กลุ่มออมทรัพย์หรือกองทุนชุมชนและนำทุนไปใช้ในกิจกรรมการแปรรูปผลผลิตหรือกลุ่มอาชีพ และมีร้านค้าชุมชนหรือสหกรณ์ ดำเนินการด้านการรวมกันซื้อรวมกันขาย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

3. ยึดการรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย โดยส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายของกลุ่มชาวบ้านขึ้นและจัดทำผังเครือข่ายองค์กรชุมชน และส่งเสริมการเรียนรู้จากกระบวนการพัฒนาที่ประสบผลสำเร็จ

4. ยึดการส่งเสริมการตลาดชุมชน โดยจัดให้มีตลาดนัดชุมชนหรือลานค้าชุมชนในทุกอำเภอ เพื่อให้เกษตรกรหรือกลุ่มอาชีพนำผลผลิตออกมาจำหน่าย

5. ยึดการจัดเวทีชาวบ้านเป็นหลัก แบบ "คิดเอง ทำเอง" โดยจัดให้มีการประชุมประชาคมเศรษฐกิจหรือเวทีประชาคมอำเภอ เป็นฐานชุมชนระดับอำเภอในทุกอำเภอ เพื่อเป็นเวทีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ปรึกษาหารือในลักษณะ "คิดเอง ทำเอง" ระหว่าง "เพื่อน" ด้วยกัน

3.2 มาตรการ

กระทรวงมหาดไทย ได้กำหนดแนวทางปฏิบัติการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง 9 มาตรการ ดังนี้

3.2.1 สนับสนุนการดำเนินการเรื่องเกษตรผสมผสาน (ทฤษฎีใหม่) และเกษตรยั่งยืน

3.2.2 สนับสนุนการดำเนินการเรื่อง การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

3.2.3 สนับสนุนการดำเนินการระดมทุนหรือจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียน และพัฒนาไปสู่องค์กรการเงินในที่สุด

3.2.4 สนับสนุนการดำเนินการเรื่อง การพัฒนากลุ่มอาชีพ การปลูกพืชสมุนไพรและแพทย์แผนไทย การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร และการพัฒนาชุมชนโบราณเพื่อประโยชน์ต่อเศรษฐกิจชุมชน และการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์/โบราณคดี

3.2.5 สนับสนุนการดำเนินการเรื่อง การทำผังเครือข่ายองค์กรชุมชน

3.2.6 สนับสนุนการดำเนินการเรื่อง การจัดลานค้าชุมชนและตลาดนัดชุมชน

3.2.7 สนับสนุนการดำเนินการเรื่อง การพัฒนาเครือข่ายร้านค้าชุมชน

3.2.8 สนับสนุนการดำเนินการเรื่อง ประชาคมอำเภอ

3.2.9 สนับสนุนการดำเนินการเรื่อง จัดตั้งศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จด้านการเกษตร (One stop service)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

3.3 หลักการและวิธีการดำเนินงาน มีดังนี้

3.3.1 มอบอำนาจให้คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล หรือสภาตำบลทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการบริหารเงินทุนในระดับตำบล

3.3.2 หลักเกณฑ์การให้กู้ยืมเงิน ผู้ยืมเงินต้องเป็นกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มเกษตรกรมีแผนการชำระเงินยืมอย่างชัดเจน และต้องมีเงินกองทุนของกลุ่มร่วมสมทบ ร้อยละ 30 ของโครงการที่ต้องการกู้ยืมเงินไปลงทุน

1) จำนวนเงินยืม ยืมได้ตั้งแต่ 100,000 บาท และไม่เกิน 500,000 บาท เงินยืมที่ชำระคืนจะเป็นเงินทุนหมุนเวียนการประกอบอาชีพขององค์การบริหารส่วนตำบลหรือสภาตำบล

3.3.3 กองทุนพัฒนาสหกรณ์ (กพส.) (กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ : 2544) ดำเนินการโดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีหลักการและวิธีการดำเนินงาน คือ

3.4 หลักการและวิธีการดำเนินงาน เป็นกองทุนให้สหกรณ์กู้ยืมเงินไปเป็นเงินลงทุน หรือเป็นทุนหมุนเวียนในการดำเนินธุรกิจสหกรณ์ อัตราดอกเบี้ย เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์กำหนด

3.4.1 สหกรณ์ทุกประเภทกู้ได้ และต้องเป็นสหกรณ์ที่ดำเนินการแล้ว

3.4.2 ถ้าเป็นสหกรณ์ที่ตั้งใหม่ หรือยังไม่ได้ดำเนินการต้องมีทุนเรือนหุ้นไม่ต่ำกว่า 50,000 บาท

3.4.3 เป็นเงินกู้ระยะสั้น (12 เดือน) ระยะกลาง (3 ปี) และระยะยาว ไม่เกิน 15 ปี

3.4.4 วงเงินกู้ยืมมีหลายระดับตั้งแต่ 1 ล้านบาท ถึง 75 ล้านบาท

3.5 โดยมีหลักการพิจารณาเงินกู้ คือ

3.5.1 คณะกรรมการดำเนินงานของสหกรณ์ทุกคนค้ำประกัน และ/หรือ อสังหาริมทรัพย์ของสหกรณ์ตนเอง โดยสหกรณ์จังหวัดเป็นผู้แทนกรมส่งเสริมสหกรณ์ในการทำนิติกรรม จดทะเบียนรับจำนอง และไถ่ถอนในเขตจังหวัดที่สหกรณ์ตั้งอยู่

3.5.2 บุคคลภายนอกและ/หรืออสังหาริมทรัพย์ของบุคคลภายนอกนั้น ๆ ที่กรมส่งเสริมสหกรณ์เชื่อถือ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

5. กองทุนสงเคราะห์เกษตรกร (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2515 : 84)

เป็นกองทุนระดับประเทศ คณะรัฐมนตรีเป็นผู้พิจารณาอนุมัติจัดสรรเงินกองทุนมีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นเงินทุนหมุนเวียนและใช้จ่าย หรือส่งเสริมเกษตรกรในการผลิต การพยุงราคา และจำหน่ายผลิตผลเกษตรกรรมขั้นต้น และผลิตภัณฑ์อาหาร ในส่วนของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมส่งเสริมสหกรณ์ ได้รับอนุมัติจัดสรรเงินจากกองทุนสงเคราะห์เกษตรกรเพื่อดำเนินการตามโครงการเชื่อมโยงสินเชื่อเพื่อการผลิตและบริการตลาดข้าวของสหกรณ์ โดยให้สหกรณ์เปิดบัญชีเงินฝากออมทรัพย์กับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร โดยใช้ชื่อบัญชีว่า (กองทุนสงเคราะห์เกษตรกร โครงการ ..." เพื่อให้สหกรณ์ใช้เงินกู้ เพื่อรวบรวมข้าวเปลือกตามโครงการเชื่อมโยงฯ ปีการผลิต โดยมีเงื่อนไขต้องจำหน่ายข้าวเปลือกให้กับโรงสีสหกรณ์ ถ้ากรณีที่สหกรณ์ไม่มีโรงสีอนุโลมให้ขายข้าวเปลือกแก่พ่อค้าเอกชนได้ เป็นการดำเนินการกองทุนที่มีการเรียกเก็บดอกเบี้ย

6. กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Fund) ดำเนินการโดย ธนาคารออมสิน มีหลักการและวิธีการดำเนินงาน ดังนี้ (สำนักงานกองทุนเพื่อสังคมจังหวัดอุบลราชธานี. 2545 : 10)

6.1 หลักการสำคัญในการดำเนินงานกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม เป็นการลงทุน /เพิ่มทุนทางสังคม (Social Capital) เป็นการแบ่งปันทรัพยากรให้เกื้อกูลต่อการลงทุนเพื่อให้เกิดความ เข้มแข็งมั่นคงของชุมชน มีองค์กรชุมชนเป็นแกนหลักในการพัฒนา ให้เกิดการพึ่งตนเองและร่วมมือกันพัฒนาจากหลาย ๆ ฝ่ายโดยใช้หลักการประชาคมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันต่อเนื่อง ก่อให้เกิดเครือข่ายประชาสังคมเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนยั่งยืน

6.2 หลักเกณฑ์โครงการ เป็นโครงการขนาดเล็กใช้งบประมาณไม่เกิน 10 ล้านบาท ใช้เทคโนโลยีเรียบง่าย และเหมาะสม ใช้แรงงานในชุมชน เป็นโครงการที่ต่อเนื่องยั่งยืน ส่งผลประโยชน์และคืนทุนให้สังคมหลายรูปแบบ เป็นโครงการที่ร่วมมือกันหลาย ๆ ฝ่าย เป็นโครงการที่มุ่งเน้นการเรียนรู้ การพัฒนาความสามารถของชุมชน ไม่แสวงหาผลประโยชน์เชิงธุรกิจ สมาชิกของโครงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดแผนและบริหารจัดการโครงการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

6.3 องค์กรที่มีสิทธิเสนอขอรับการสนับสนุน ได้แก่

6.3.1 องค์กรชุมชนที่เป็นนิติบุคคลและไม่เป็นนิติบุคคลที่รวมตัวกันอยู่แล้ว และมีกิจกรรมพัฒนาร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสตรี กลุ่มอนุรักษ์ เป็นต้น

6.3.2 เครือข่ายองค์กรชุมชน ที่รวมตัวกันตามพื้นที่เดียวกันหรือตามกิจกรรมที่พัฒนาร่วมกัน เช่น เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านขนาดเล็ก เครือข่าย สิ่งแวดล้อมชุมชน เครือข่ายกลุ่มอาชีพ เป็นต้น

6.3.3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ร่วมมือกับชุมชนในพื้นที่ เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล

6.3.4 สถาบันในชุมชน ที่มีกิจกรรมพัฒนาชุมชนร่วมกับท้องถิ่น เช่น วัด โบสถ์ มัสยิด

7. กองทุนเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร ดำเนินการโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมส่งเสริมการเกษตรกร. 2544 : 5 - 7) เริ่มดำเนินการครั้งแรกใน ปี 2535 ได้รับการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายประจำปี จำนวน 6,000 ล้านบาท มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรด้านการตลาด รักษาระดับราคา หรือยกระดับราคาสินค้าเกษตร พัฒนาโครงสร้างการผลิต

และการปรับปรุงคุณภาพสินค้า ช่วยเหลือเกษตรกรในด้านสินเชื่อ และการดำเนินงานกองทุนที่ดิน การดำเนินงานผ่านสหกรณ์เป็นรูปแบบการให้สินเชื่อเพื่อฟื้นฟูเกษตรกร โดยผ่านธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) เป็นเงินทุนหมุนเวียนที่ปลอดดอกเบี้ย

8. กองทุนเพื่อการพัฒนาชนบท หรือกองทุนสินเชื่อเพื่อการพัฒนาชนบท

(ธนาคารออมสิน. 2542 : 10) กองทุนเพื่อการพัฒนาชนบท ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2527 ตามมติคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) ดำเนินงานให้เงินยืมสมทบโดยไม่มีดอกเบี้ย แก่กองทุนเฉพาะกิจต่าง ๆ ในหมู่บ้านชนบทที่มีความพร้อมทั้งทางด้านการเงินและความสามารถในการบริหารจัดการ และเมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2537 คณะกรรมการพัฒนาชนบทและกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค (กชช.ภ.) มีมติให้ปรับหลักการของกองทุนพัฒนาชนบท จากการให้ยืมสมทบโดยไม่มีดอกเบี้ย ในระยะเวลา 5 ปี เป็นสินเชื่อสมทบโดยมีดอกเบี้ยร้อยละ 7

ระหว่างปี 2527 - 2534 กองทุนพัฒนาชนบท อยู่ในความดูแลของสำนักเลขาธิการสำนักนายกรัฐมนตรี และระหว่างปี 2535 - 2537 ได้เปลี่ยนไปอยู่ในความดูแลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) แทน ต่อมาเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2537 คณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบ ให้เปลี่ยนองค์กรบริหารจัดการกองทุนพัฒนาชนบท จากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นธนาคารออมสิน โดยเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2538 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ทำบันทึกข้อตกลงกับธนาคารออมสินให้ธนาคารออมสินบริหารงานกองทุนพัฒนาชนบท ภายใต้โครงการ “สินเชื่อเพื่อพัฒนาชนบทธนาคารออมสิน” ซึ่งธนาคารได้เงินไปบริหารทั้งสิ้น จำนวน 311.2 ล้านบาท ธนาคารออมสินจัดสรรงบประมาณสมทบ จำนวน 1,000 ล้านบาท ทั้งนี้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ยังทำหน้าที่ดูแลนโยบายและกำกับการดำเนินงาน ตลอดจนติดตามประเมินผลการดำเนินงานของกองทุนพัฒนาชนบท จนกระทั่งปี 2543 ได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนขึ้น โดยให้ยุบสำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองและสำนักงานกองทุนพัฒนาชนบท สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเข้าด้วยกัน บริหารงานในรูปแบบคณะกรรมการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

วัตถุประสงค์ของการดำเนินงานกองทุนพัฒนาชนบท คือ การพัฒนา “ความเข้มแข็ง” และ “การสร้างเครือข่าย” ขององค์กรชุมชนหรือกลุ่มชาวบ้าน โดยให้สินเชื่อเป็น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

เครื่องมือในการพัฒนาชนบท ในลักษณะเงินยืมสมทบโดยไม่มีดอกเบี้ย แต่ต่อมาเมื่อ ปี 2537 ได้ปรับหลักการของกองทุนพัฒนาชนบทจากการให้ยืมสมทบโดยไม่มีดอกเบี้ย เป็นสินเชื่อสมทบโดยมีดอกเบี้ย และเปลี่ยนเป็นสินเชื่อประเภทกู้สมทบ โดยมีเป้าหมาย คือ

8.1 เพื่อการพัฒนาสาธารณสมบัติในชนบทโดยให้เงินยืมสมทบสำหรับกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน เพื่อสมทบในการดำเนินกิจการสาธารณประโยชน์ รวมถึงการซ่อมแซม บำรุงรักษาและเรียกเก็บค่าใช้ประโยชน์จากโครงการเท่านั้น

8.2 เพื่อเป็นเงินทุนในการพัฒนาอาชีพ โดยให้เงินยืมสมทบแก่กลุ่มกองทุนเฉพาะกิจเป็นการรวมตัวกันของประชาชนในหมู่บ้านที่มีจุดมุ่งหมายในการระดมทุนจากประชาชน ไว้เป็นทุนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การพัฒนาอาชีพ การอุตสาหกรรมในครัวเรือน และหัตถกรรมต่าง ๆ ไม่ให้กู้เป็นรายบุคคล

9. กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร (สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร. 2543 : 1 – 20) โดยที่การพัฒนาเกษตรกรที่ผ่านมาเป็นการกำหนดนโยบายโดยทางราชการ เกษตรกรมิได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายเพื่อประกอบเกษตรกรรมของตนเอง ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงตามความต้องการของเกษตรกรอย่างแท้จริง จึงจำเป็นต้องจัดตั้งองค์กรอิสระ โดยการร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและเกษตรกร โดยให้เกษตรกรจัดทำแผนและโครงการขอรับการสนับสนุนเงินทุนประกอบการจากกองทุนฯ ซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยการสนับสนุนจากรัฐบาล จึงได้มี

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

9.1 องค์ประกอบของกองทุน พระราชบัญญัติจัดตั้งกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ. 2542 โดยกองทุนประกอบด้วยเงินและทรัพย์สิน ดังต่อไปนี้

9.1.1 เงินทุนประเดิมที่รัฐบาลจัดสรรให้

9.1.2 เงินอุดหนุนจากรัฐบาลหรือที่ได้รับจากงบประมาณรายจ่ายประจำปี

9.1.3 เงินหรือทรัพย์สินที่ได้จากการบริจาค

9.1.4 เงินที่ได้จากการจำหน่ายทรัพย์สินของกองทุน

9.1.5 เงินหรือทรัพย์สินที่ตกเป็นของกองทุน

9.1.6 ดอกผลหรือรายได้จากเงินหรือทรัพย์สินของกองทุน

9.2 มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการดำเนินงาน คือ

9.2.1 วัตถุประสงค์ ของการจัดตั้งกองทุน เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการรวมกลุ่มของเกษตรกรในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และการแก้ไขปัญหาของเกษตรกร เพื่อฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพเกษตรกรรม เพื่อพัฒนาความรู้ด้านการเกษตรและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร สร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กร ก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพในการพึ่งตนเองและเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างเกษตรกร

9.2.2 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่กลุ่มหรือคณะเกษตรกรที่รวมกันเป็นนิติบุคคล เช่น กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ทุกประเภท มูลนิธิ และสมาคมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ส่วนกลุ่มหรือคณะเกษตรกรที่ไม่เป็นนิติบุคคลที่มีรูปแบบเป็นกลุ่ม ชมรม เครือข่าย องค์กร กลุ่มออมทรัพย์ ฯลฯ จะต้องมีสมาชิกอย่างน้อย 50 คนขึ้นไป โดยทั้งองค์กรเกษตรที่เป็นนิติบุคคล และไม่เป็นนิติบุคคล จะต้องมาขอขึ้นทะเบียนองค์กรเกษตรกรกับสำนักงานกองทุนฯ

9.2.3 หลักเกณฑ์และขั้นตอนการดำเนินงาน เกษตรกรที่ขอรับการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ต้องเป็นองค์กรเกษตรกรที่ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้ว และองค์กรเกษตรกรต้องทำแผนหรือโครงการเสนอต่อสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

9.3 เกษตรกรที่ขอรับการขึ้นทะเบียนองค์กรเกษตรกรต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้

9.3.1. เกษตรกรต้องเป็น “เกษตรกร” ตามนัยแห่ง พ.ร.บ. กองทุนฯ พ.ศ. 2542 หมายถึงบุคคลธรรมดาที่ประกอบอาชีพ “เกษตรกรรม” เป็นหลัก

เกษตรกรรม หมายความว่า การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การจับสัตว์น้ำ การใช้และการบำรุงรักษาทรัพยากรจากที่ดิน น้ำ และป่าไม้อย่างยั่งยืน และให้หมายความรวมถึงการสร้างมูลค่าเพิ่ม การแปรรูป การจำหน่าย ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องกับการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การจับสัตว์น้ำ การใช้บำรุงรักษาทรัพยากรจากที่ดิน น้ำ และป่าไม้อย่างยั่งยืน และการอื่นตามที่รัฐมนตรีมีประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา (เกษตรกรจะต้องเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ)

9.3.2. เกษตรกรจะต้องรวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กร โดยเป็นนิติบุคคลหรือไม่ก็ได้ เพื่อวัตถุประสงค์ในการประกอบเกษตรกรรมร่วมกัน

นิติบุคคล ได้แก่ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ทุกประเภทที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกร มูลนิธิสมาคม และกลุ่มเกษตรกรที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลแล้ว

ไม่เป็นนิติบุคคล ได้แก่ เกษตรกรที่รวมตัวเป็นกลุ่ม ชมรม เครือข่ายองค์กรเกษตรกร กลุ่มออมทรัพย์ ฯลฯ ที่มีสมาชิกตั้งแต่ 50 คนขึ้นไป และเกษตรกรจะเป็นสมาชิกองค์กร ในขณะเดียวกันได้เพียงแห่งเดียว ทั้งเป็นนิติบุคคลและไม่เป็นนิติบุคคล ต้องมาขอขึ้นทะเบียนองค์กรเกษตรกรกับสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร

9.3.3 กลุ่มหรือคณะของเกษตรกรที่มารวมกันเป็นนิติบุคคล เช่น กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ทุกประเภท มูลนิธิและสมาคมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร

9.3.4 เงินสนับสนุนกองทุน สำหรับวงเงินที่จัดสรรและอนุมัติให้จังหวัด สำหนักงานกองทุนฯ จะแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1) เงินอุดหนุน (25% ของวงเงินจัดสรรของจังหวัด) แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ 10% ของวงเงินจัดสรรของจังหวัด ใช้ในการพัฒนาระบบสนับสนุนและระบบบริการแก่องค์กรเกษตรกร และเครือข่ายขององค์กรเกษตรกร 15% จัดสรรของจังหวัด ใช้ในการพัฒนาองค์กรเกษตรกรและเครือข่ายองค์กรเกษตรกรเสนอขอรับการสนับสนุน

2) เงินกู้ยืม (75% ของวงเงินจัดสรรของจังหวัด) ใช้สนับสนุนกิจกรรมของเกษตรกร และองค์กรเกษตรกรที่เสนอขอกู้ยืมตามแผนหรือโครงการที่องค์เกษตรกรเสนอขอรับการสนับสนุน โดยคิดอัตราค่าบริการร้อยละ 1 ต่อปี เพื่อจัดตั้งเป็นกองทุนพัฒนาสถาบันเกษตรกรของจังหวัด แต่อัตราค่าบริการของเงินกู้ยืมที่องค์กรเกษตรกรนำไปให้เกษตรกรจัดตั้ง "กองทุนพัฒนาศักยภาพองค์กรเกษตรกร" เพื่อนำไปใช้การพัฒนาศักยภาพขององค์กรเกษตรกร แต่สำหรับองค์กรเกษตรกรที่มีสมาชิกนับถือศาสนาอิสลามให้คิดค่าบริการจากผลกำไรจากกิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุน ในอัตรา 20% ต่อปี ของผลกำไรที่เกิดขึ้น ให้นำไปจัดตั้งกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรของจังหวัดและจัดตั้งกองทุนพัฒนาศักยภาพองค์กรในสัดส่วนที่เท่ากัน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

10. กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง 1 ล้านบาท ดำเนินการในปี 2544 กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ทำหน้าที่ผู้ช่วยเลขานุการ มีหลักการและวิธีการดำเนินงาน คือ (สำนักงานนายกรัฐมนตรี กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง. 2544 :1-15)

10.1 ปรัชญากองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

กองทุนหมู่บ้านเป็นเครื่องมือในการให้คนในชุมชนใช้หลัก 5 ร่วมในการทำงาน คือ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมรับผิดชอบ ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับผลประโยชน์ ในกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนละ 1 ล้านบาท ที่รัฐบาลให้เป็นเงินอุดหนุนดำเนินการตั้งแต่ปี

2544 เป็นต้นไป โดยมีปรัชญาของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง คือ เสริมสร้างสำนึกความเป็นชุมชนและท้องถิ่น ชุมชนเป็นผู้กำหนดอนาคต และจัดการหมู่บ้านและชุมชนด้วยคุณค่าและภูมิปัญญาของตนเอง เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลต่อผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้านชุมชน เชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน ราชการ เอกชน และประชาสังคม เป็นการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นและพัฒนาประชาธิปไตยพื้นฐานและเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อพัฒนาอาชีพสร้างรายได้ สร้างงาน เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย บรรเทาเหตุฉุกเฉิน และความจำเป็นเร่งด่วน ตลอดจนนำไปสู่การสร้างกองทุนสวัสดิภาพที่ดีแก่ประชาชนในหมู่บ้านชุมชน ก่อให้เกิดกระบวนการพึ่งตนเอง ส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน

10.2 ขั้นตอนการดำเนินงาน

10.2.1 คัดเลือกคณะกรรมการบริหารกองทุนหมู่บ้านโดยวิธีประชาคมครัวเรือนในหมู่บ้าน ต้องร่วมประชุม 2 ใน 3 ของครัวเรือนทั้งหมด คัดเลือกคณะกรรมการหมู่บ้านละ 9 – 15 คน ในสัดส่วนกรรมการชายและหญิงใกล้เคียงกัน

10.2.2 ร่างระเบียบข้อบังคับของกองทุน โดยคณะกรรมการบริหารกองทุนแล้วนำเสนอสมาชิกกองทุนให้ความเห็นชอบ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

10.2.3 เปิดรับสมัครสมาชิกกองทุน กำหนดร้อยละ 50 ของครัวเรือนทั้งหมดขึ้นไปเปิดบัญชีกองทุนหมู่บ้านและเปิดบัญชีเงินฝากของสมาชิกกองทุน

10.2.4 กำหนดหลักการมีส่วนร่วมของกองทุน โดยให้สมาชิกกองทุนเปิดบัญชีเงินออมสะสมเป็นประจำ ตามมติที่กำหนดไว้ในระเบียบกองทุนหมู่บ้าน

10.2.5 การอนุมัติให้กู้ยืมเงิน คณะกรรมการบริหารกองทุนมีหน้าที่อนุมัติเงินยืมแก่สมาชิก ยืมไปประกอบอาชีพเท่านั้น ในวงเงินไม่เกินคนละ 20,000 บาท มีดอกเบี้ยตามมติที่กำหนดไว้ในระเบียบกองทุนหมู่บ้าน

10.2.6 การยืมเงิน ยืมได้เป็นรายบุคคลและเป็นรูปกลุ่มโดยมีสมาชิกค้ำประกันกันเองรายละ 2 คน และส่งคืนภายใน 1 ปี

10.2.7 การส่งคืนเงินยืม ส่งโดยตรงที่ธนาคารออมสินพร้อมดอกเบี้ยที่กำหนดไว้แล้วเมื่อธนาคารได้รับชำระคืนจากสมาชิกครบแล้ว จะแจ้งให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน เปิดให้สมาชิกกองทุนส่งยืมเงินไปประกอบอาชีพในรอบต่อไป

10.2.8 กรณีที่กองทุนหมู่บ้าน มีการบริหารจัดการกองทุนไม่ดี คณะกรรมการกองทุน

หมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ สงวนสิทธิที่จะให้ระงับการเบิกจ่ายเงินของธนาคารให้กับหมู่บ้าน หรือสงวนสิทธิที่จะยุบกองทุนหมู่บ้านได้เช่นกัน

10.2.9 ผู้มีสิทธิยืมเงิน ในหมู่บ้านและชุมชน จะต้องอยู่ในหมู่บ้าน ชุมชน ตามห้วงเวลาที่กำหนดไว้ในระเบียบกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

10.2.10 หมู่บ้าน หมายถึง หมู่บ้านตามความหมายของพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองส่วนท้องที่ ปี 2475 ชุมชนเมือง หมายถึง ชุมชนอยู่ในเขตเทศบาลตามกฎหมายรับรอง

10.3 ลักษณะของเงินกองทุน เป็นเงินอุดหนุนของรัฐบาล ปี 2544 รวม 8,000 หมู่บ้าน เป็นจำนวนเงิน 8,000 ล้านบาท โดยรัฐบาลยืมเงินจากธนาคารออมสิน สถาบันการเงินที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน คือ ธนาคารออมสิน และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร โดยธนาคารออมสินคิดดอกเบี้ยจากรัฐบาล ส่วนดอกเบี้ยจากสมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นไปตามระเบียบกติกาของแต่ละกองทุน

จากการศึกษาทฤษฎีการออมและการลงทุนของ เคนส์ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า กองทุนที่ดำเนินการอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานีปัจจุบัน เป็นผลสืบเนื่องจากการส่งเสริมการออมในภาคประชาชนของภาครัฐ ที่เข้าไปสนับสนุนผ่านโครงการสนับสนุนการประกอบอาชีพของภาคราชการ และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากแรงตระหนักของภาคประชาชนเอง ที่ต้องการพึ่งพาตนเองบริหารจัดการเงินภาคราชการด้วยตนเองให้เป็นกองทุนเพื่อส่งเสริมอาชีพและให้สวัสดิการแก่ชุมชนของตนเองให้ยั่งยืนตลอดไป นำไปสู่การบริหารจัดการกองทุนให้เกิดการหมุนเวียน คือ ให้กู้ยืมไปประกอบอาชีพ เพื่อยืมไปเป็นสวัสดิการสำหรับครอบครัว และชุมชนแล้วนำส่งคืนกองทุนเมื่อครบกำหนด เป็นการใช้เงินเป็นปัจจัยหนึ่งในการพัฒนาคน กองทุนจะเติบโตมีเม็ดเงินงอกเงยขึ้นอยู่กับความสามารถบริหารจัดการของคณะกรรมการ กองทุน และสมาชิกที่จะร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมกันบริหารจัดการ ตรวจสอบและ เพิ่มเติมประสิทธิภาพของกองทุนตลอดเวลา และมีความเห็นว่า กองทุนที่เกิดขึ้นในจังหวัดอุบลราชธานี เป็นผลสืบเนื่องจากการละเว้นบริโภคฟุ่มเฟือยของสมาชิกกลุ่มและมีแนวคิดที่จะนำเงินไปสู่การลงทุนให้เกิดผลงอกเงยทางเศรษฐกิจครัวเรือนต่อไป ทฤษฎีดังกล่าวจึงสนับสนุนการพึ่งตนเองของกองทุนเป็นการระดมทุนภายในของกองทุน รวมทั้งสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของกองทุนและสมาชิกกองทุน และนำไปสู่กระบวนการมีส่วนร่วมของกองทุน กรรมการกองทุน สมาชิกกองทุน และชุมชนที่กองทุนดำเนินการอยู่

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

เนื่องจากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปได้ว่าปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของกองทุน ได้แก่

1. ความสามารถในการบริหารจัดการ
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
3. การพึ่งตนเองของชุมชน
4. การเรียนรู้ร่วมกัน
5. การมีส่วนร่วมของชุมชน

การจัดระบบสวัสดิการภายในชุมชน

การออมเพื่อจัดตั้งเป็นกองทุน เป็นแนวคิดในการจัดระบบสวัสดิการภายในชุมชน มีข้อคิดเห็น 4 ประการ จากการศึกษา คือ (เสรี พงศ์พิศ . 2544 : 7 – 10)

1. ฟื้นความเชื่อมั่นกลับคืนมา คือ ความเชื่อมั่นของตนเอง และความเชื่อมั่นของหมู่บ้านชุมชนที่จะพึ่งพาตนเอง เชื่อมั่นในศักยภาพของท้องถิ่น ภูมิปัญญาของตนเองและสามารถยืนหยัดได้อย่างมั่นคง

2. ฟื้นความสัมพันธ์ในชุมชน เป็นความสัมพันธ์แบบธรรมชาติ เคารพ พึ่งพาอาศัยเกื้อกูลกับญาติพี่น้องในชุมชน เป็นทุนทางสังคมอันยิ่งใหญ่เกิดเป็นองค์กรรวมตัวกันในหมู่บ้าน ระหว่างหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด เป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงและติดต่อประสานช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

3. เป็นการบริหารจัดการทรัพยากรที่เหมาะสม การบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อให้สอดคล้องกับการระดมทุน การออม การตลาด ชุมชนจะค้นหาวิธีการที่ดีที่สุด พึ่งพาตนเองและใช้ทรัพยากรในชุมชนแบบประหยัด คุ้มค่า และร่วมกันค้นหาทางเลือกที่ดีที่สุดจากทางเลือกหลาย ๆ ทางที่ชุมชนช่วยกันค้นหา

4. เรียนรู้ใหม่ เพื่อกลุ่มหรือองค์กรที่เข้มแข็ง สามารถจัดการทรัพยากรและทุนที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีการเรียนรู้ที่เหมาะสมของชุมชน ไม่ใช่การเข้าโรงเรียนหรือสถานศึกษา หากเป็นกระบวนการที่เกิดจากการได้เห็น ได้สัมผัส ได้ปฏิบัติ ทำด้วยมือของตนเอง เกิดแรงบันดาลใจที่ทำให้ตัดสินใจ การเรียนรู้ใหม่ เป็นการผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้ และประสบการณ์สากลเป็นการเรียนรู้ที่ผสมผสาน และบูรณาการอย่างเป็นองค์รวม

จากการศึกษา ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า จากแนวคิดของ เสรี พงศ์พิศ ทั้ง 4 ประเด็น สอดคล้องกับแนวคิดการออมในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 สอดคล้อง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

กับแนวคิดการดำเนินงานกองทุนและการออม เป็นกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชน เห็นควรส่งเสริมให้มีการออมให้ครบทุกหมู่บ้าน ชุมชน เพื่อเป็นรากฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนต่อไปจากการศึกษาแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปได้ว่าปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของกองทุน ได้แก่

1. การพึ่งตนเอง

2 . การเรียนรู้ร่วมกัน

3. และการมีส่วนร่วม

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

เครือข่ายกองทุน (กรมการพัฒนาชุมชน. 2542 ก : 12 – 17) เป็นกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เป็นลักษณะเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน แลกเปลี่ยนแนวคิด ประสบการณ์ เทคโนโลยี และเป็น ผู้นำการสื่อสารการดำเนินงานกองทุน ซึ่งต่างก็มีภูมิหลังแตกต่างกันหรือคล้ายคลึงกัน เป็นลักษณะเครือข่ายกิจกรรม ที่เน้นการช่วยเหลือและร่วมมือในการทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นลักษณะเครือข่ายที่เป็นการระดมทุนจากหลากหลายแหล่งทุนในชุมชน เพื่อสนับสนุน กิจกรรมในชุมชนเอง และเป็นเครือข่ายทรัพยากรที่เป็นการระดมและการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ทั้งภาคราชการและภาคเอกชน เข้าไปช่วยส่งเสริมสนับสนุนการขาดแคลนทรัพยากรในแต่ละพื้นที่ ให้สามารถดำเนินการไปได้อย่างที่คาดหวัง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

หลักการเครือข่ายกองทุน (กรมการพัฒนาชุมชน. 2545 ข : 1 – 13) สืบเนื่องจากความหลากหลายของกลุ่มองค์กรด้านทุนในชุมชน ตลอดจนจำนวนเงินทุนที่กรมการพัฒนาชุมชน ได้สนับสนุนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา 40 ปี ในชนบทเพื่อมุ่งให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้วยกระบวนการพัฒนาชุมชน ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้เกิดศักยภาพนำไปสู่การพึ่งตนเองและสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน กอปรกับทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (2545 - 2549) เน้นให้องค์กรชุมชนมีความสามารถในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน เน้นให้เกิดการออมเพื่อนำไปสู่การพึ่งพาเงินทุนภายในชุมชน สร้างเครือข่ายระหว่างกองทุน ซึ่งกรมการพัฒนาชุมชนได้กำหนดรูปแบบและ ขั้นตอนการบูรณาการกองทุน หรือการสร้างเครือข่ายกองทุน คือ

1. กลุ่มองค์กรด้านทุนเป้าหมาย เป็นกองทุนที่จะเข้าร่วมการสร้างเครือข่ายกองทุน ได้แก่ กองทุนและกลุ่มต่าง ๆ ในระดับตำบล เช่น กองทุนอาชีพสตรี กองทุนอาชีพ

เยาวชน กองทุนหมู่บ้าน1 ล้านบาท เงินทุนโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) เงินทุนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เงินกองทุนส่งเสริมกิจกรรมสตรี จากคณะกรรมการพัฒนาสตรีแห่งชาติ เงินกองทุน ส่งเสริมอาชีพเยาวชน จากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ เงินกองทุนส่งเสริมอาชีพขององค์การบริหารส่วนตำบล

2. พื้นที่สำหรับการบูรณาการสร้างเครือข่ายกองทุน ได้กำหนดดำเนินงานในระดับตำบล โดยการนำกองทุนของกลุ่มองค์กรด้านทุนในหมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้านของตำบลมาบูรณาการสร้างเครือข่ายกองทุน

3. กลไกบริหารเครือข่ายกองทุน เพื่อให้เครือข่ายกองทุนมีประสิทธิภาพ กำหนดดำเนินการภายใต้คณะกรรมการบริหารศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนตำบล (ศอช.ต.) โดยมีคณะกรรมการบริหารเครือข่ายกองทุนเป็นตัวแทนมาจากแต่ละกองทุนในตำบล

4. ขั้นตอนการสร้างเครือข่ายกองทุน มีการแบ่งขั้นตอนดำเนินงานเป็น 5 ขั้นตอนคือ

ขั้นที่ 1 เตรียมการเผยแพร่แนวคิด หลักการและการสร้างความเข้าใจแก่กรรมการและสมาชิกของกองทุนแต่ละกองทุน โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ

1. เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจแต่ละกองทุน
2. เพื่อการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน
3. เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของแต่ละกองทุน

ขั้นที่ 2 สำรวจ วิเคราะห์ และประมวลข้อมูล และสถานการณ์ในกองทุนแต่ละกองทุนเป็นการสำรวจกองทุนที่ดำเนินการในหมู่บ้าน ตำบล ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเน้นกองทุนที่ยังสามารถหาข้อมูลได้ และมีสภาพการคงอยู่ของกองทุน ทั้งที่ดำเนินการอยู่และหยุดดำเนินการ แต่มีเงินทุนและทรัพย์สินให้สามารถตรวจสอบได้ ข้อมูลกองทุนจะถูกนำมาวิเคราะห์ถึงจุดอ่อน จุดแข็ง ข้อจำกัด และโอกาสในการพัฒนากองทุน เพื่อให้ได้สถานการณ์จริงของกองทุนในหลายด้าน คือ

ด้านคน ได้แก่ คณะกรรมการกองทุน สมาชิกกองทุน ผู้นำชุมชน เกี่ยวกับศักยภาพ ความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการ

ด้านเงินทุน ได้แก่ จำนวนเงินทุนที่มีอยู่แต่ละกองทุน และภาพเม็ดเงินรวมทั้งตำบลเพื่อให้เห็นศักยภาพด้านเงินทุนที่มีอยู่

ด้านกิจกรรม ได้แก่ การดำเนินกิจกรรมแต่ละกองทุนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

ด้านวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ของกองทุนแต่ละกองทุนที่ดำเนินการในหมู่บ้านตำบลการดำเนินงานทั้ง 5 ขั้นตอนนี้ สามารถดำเนินการได้หลายแนวทาง อาทิ การจัดประชุม จัดเวทีประชาคม การสัมภาษณ์ พูดคุยกับกลุ่มและองค์กรด้านทุน

ขั้นที่ 3 การกำหนดรูปแบบ แนวทางการดำเนินงานใน 3 กิจกรรม คือ

1.พัฒนากลไก โดยจัดตั้งองค์กรบริหาร โดยมีศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนในตำบลเป็นผู้ดำเนินการและสร้างเครือข่ายกองทุน เพื่อการเชื่อมโยงคน กิจกรรม และเงินทุน โดยจัดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2. การบูรณาการกองทุนและการรวมกองทุน เป็นการพัฒนาต่อจากกิจกรรมที่ 1 เมื่อมีเครือข่ายช่วยเหลือกันและกันแล้ว ถ้ามีความพร้อมที่จะรวมกองทุนหลาย ๆ กองทุนเป็นกองทุนเดียว ภายใต้คณะกรรมการบริหารงาน ชุดเดียวกัน ซึ่งจะเป็นไปตามมติประชาคม ร่างระเบียบข้อบังคับร่วมกัน เสนอให้สมาชิกที่เป็น กองทุนแต่ละประเภทร่วมกันพิจารณา

3. การพัฒนาสู่วิสาหกิจชุมชน เงินกองทุน คือ ปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนทั้งด้านการผลิต การค้า และการบริการ โดยการให้กู้ยืมหรือจัดสวัสดิการชุมชนแล้วแต่กรณี

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

ขั้นที่ 4 การจัดทำแผนงานเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติร่วมกัน โดยนำเอากิจกรรมในขั้นตอน ทั้ง 3 ขั้นตอนมาร่วมกันวางแผนกำหนดกิจกรรม รายละเอียดการดำเนินงาน เป้าหมาย ระยะเวลาการดำเนินงาน งบประมาณ และผู้รับผิดชอบให้ชัดเจน

ขั้นที่ 5 ติดตามประเมินและวัดผลสัมฤทธิ์ ด้วยการจัดประชุมชี้แจงทำความเข้าใจ วัดความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันต้องทำการประเมินผลและวัดผลสัมฤทธิ์ควบคู่ไปด้วย

จากการศึกษา หลักการดำเนินงานเครือข่ายกองทุนของกรมการพัฒนาชุมชน ผู้วิจัยมีแนวคิดในการวิจัย ครั้งนี้ คือ การจัดตั้งเครือข่ายกองทุน เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกองทุนแต่ละกองทุน ทำให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกองทุนกับกองทุน ร่วมกันคิด ร่วมกันแก้ไขปัญหา นำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้สำเร็จ ขณะเดียวกันเป็นการเพิ่มสวัสดิการแก่สมาชิก แก่ชุมชนจากหลาย ๆ กองทุน สมาชิกกองทุนจะได้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง ในขณะที่ภาคราชการอาจให้สวัสดิการไม่ครบถ้วนครอบคลุม กิจกรรมต่าง ๆ ของเครือข่ายกองทุน เป็นการเสริมสร้างความพึ่งพาตนเองของชุมชน และลดความขัดแย้งระหว่างกองทุนกับกองทุน เพราะผ่านกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหาใน

เครือข่ายกองทุน สมควรที่จะสนับสนุนให้การดำเนินงานกองทุนในจังหวัดอุบลราชธานี สร้างเครือข่ายกองทุนให้เป็นเอกภาพ

จากแนวคิดและหลักการดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปได้ว่าปัจจัยที่มีผลต่อการความเข้มแข็งของกองทุนได้แก่

1. การเรียนรู้
2. การมีส่วนร่วม
3. การพึ่งตนเอง
4. พหุภาคี มีหลายภาคส่วนร่วมสร้างเครือข่ายกองทุน

2.2 ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation Theory)

การออมและกองทุน เป็นองค์ประกอบหนึ่งของการพัฒนาภาคประชาชน การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของเงินกองทุนและเงินออมจึงมีหลายทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง คือ

2.2.1 ทฤษฎีการกระทำทางสังคม พาร์สัน (Parsons : อ้างใน สมพร ธงศรี. 2542 : 34-37) ได้สร้างทฤษฎีการกระทำทางสังคม (Theory of Social Action) ได้อธิบายถึงการกระทำของมนุษย์ขึ้นอยู่กับ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

1) บุคลิกภาพของแต่ละบุคคล (Personality)

2) ระบบสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิก (Social System)

3) วัฒนธรรม (Culture) ในสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่โดยวัฒนธรรมจะเป็นตัวกำหนด ความคิด ความเชื่อ ความสนใจ และระบบค่านิยมของบุคคล

ในสังคมที่มีการออม จะมีกองทุนดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร บุคคลที่เป็นสมาชิกของสังคม จะมีความคิด ความเชื่อ ค่านิยมในการร่วมเป็นสมาชิกของกองทุนได้รับแรงจูงใจ ทางสังคม (Social Motives) เป็นแรงจูงใจที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ตลอดเวลาที่เติบใหญ่ในสังคมที่มีการดำเนินงานเรื่องกองทุน

2.2.2 ทฤษฎีการมีส่วนร่วม (Action Participation Theory) การมีส่วนร่วมของบุคคลต่อกองทุนทั้งทางตรงและทางอ้อม จะทำให้กองทุนมีการพัฒนาบรรลุตรงตามวัตถุประสงค์ขององค์กร

ความหมายของการมีส่วนร่วม สมพร ธงศรี (2542) ได้นำเสนอทฤษฎีกระบวนกระบวนการที่สมาชิกของกลุ่มมีการกระทำออกมาในลักษณะของการเข้าร่วมงานกันที่จะบรรลุเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจ สังคมหรือการเมือง ของ สเตเวนฮาเกน (Stavenhagen)

การมีส่วนร่วมในกิจกรรม สมพร ธงศรี (2542) นำเสนอหลักการมีส่วนร่วมของ ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2526) ได้อธิบายความหมายไว้ว่า หมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวประชาชนเองและการที่สามารถทำให้ประชาชนเข้ามา มีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จำเป็นต้องยอมรับปรัชญาที่ว่า มนุษย์ทุกคนต่างปรารถนาที่ร่วมอยู่กับผู้อื่น จึงจะมีความพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของกลุ่ม

การเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมกองทุนของสมาชิกและชุมชน (สมพร ธงศรี 2542 : 6) นำเสนอหลักการมีส่วนร่วมของ โคเฮนและอัพโฮพพ์ (Cohen and Uphoft) ไว้ได้แบ่งการมีส่วนร่วม ออกเป็น 4 แบบ คือ

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ริเริ่ม ตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ

2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implemention) ประกอบด้วยการสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหารและการประสานขอความร่วมมือ

3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางด้านสังคมหรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) กรมการพัฒนาชุมชน (2539 : 27) ได้นำเสนอแนวคิดของ แรม พี ยาเดฟ (Ram P Yadav) ผู้เชี่ยวชาญของ UNDP ประจำประเทศไทย ได้จำแนกการมีส่วนร่วมของประชาชน ออกเป็น 4 ขั้นตอน (อ้างใน สมพร ธงศรี 2542 : 6) คือ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) การเข้าไปมีส่วนร่วมในโอกาสและแผนงาน (Implemention) การเข้าไปมีส่วนในการควบคุมและประเมินผลโดยการและการพัฒนา (Evaluation) การเข้าไปมีส่วนร่วมผลประโยชน์ของการพัฒนา (Benefits) ทฤษฎีการมีส่วนร่วม (Action Participation Theory) โดยเคอร์ต เลวิน (Kurt LeWin) ได้นำเสนอโดย วิโรจน์ ปะวะโพตะโก (2537 : 10) ว่าการที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลไปในรูปแบบใด จะต้องให้เขามีส่วนร่วมในการกระทำกับกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาทฤษฎีการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้สรุปเป็นแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ว่า การดำเนินงานกองทุนต้องอาศัยความร่วมมือของผู้ร่วมดำเนินงานกองทุน ไม่ว่าจะเป็น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

คณะกรรมการ บริหารกองทุน สมาชิกกองทุน รวมทั้งผู้นำชุมชนต้องให้ความร่วมมือไปพร้อมกัน จึงจะเกิดคุณภาพของการพัฒนากองทุน โดยทุกภาคส่วนต้องได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการทุก ขั้นตอน เริ่มต้นด้วยการร่วมกันคิดในหลักการของกองทุนเป็นที่พอใจของทุกส่วน พร้อมกับร่วมในการตัดสินใจที่จะดำเนินการ ร่วมกันแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นพร้อมกับมีส่วนร่วมที่จะกำหนดอนาคตของกองทุนด้วยการวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหาของกองทุน ทุกขั้นตอน เมื่อมีผลประโยชน์เกิดขึ้นทุกคนทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการร่วมรับผลประโยชน์และร่วมรับผิดชอบในข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจร่วมกัน และเพื่อให้กองทุนมีข้อผิดพลาดน้อยที่สุด การมีส่วนร่วมของสมาชิกกองทุน คณะกรรมการกองทุนในการกำกับควบคุม ติดตาม และประเมินผลจะมีอยู่ตลอดเวลา เพื่อจะได้แก้ไขข้อบกพร่องปัญหาต่างๆ ได้ทันทีและในขณะเดียวกันถ้ากองทุนดำเนินไปด้วยความราบรื่น การมีส่วนร่วมในการกำกับติดตามจะเป็นโอกาสของการที่จะวางแผนพัฒนากองทุนให้เพิ่มคุณภาพการพัฒนาให้สูงขึ้นกว่าเดิม และผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า กองทุนที่มีจุดมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ที่คล้ายคลึงกันควรมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายกองทุนเข้าด้วยกัน เพื่อเชื่อมโยงกิจกรรมของแต่ละกองทุนเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างพลังร่วม ร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมกันสร้างกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกของแต่ละกองทุนเป็นการเอื้อประโยชน์ให้เกิดขึ้นในสังคมเป็นภาพรวม ปัจจุบันกองทุนแต่ละกองทุนในจังหวัดอุบลราชธานี ยังขาดการมีส่วนร่วมระหว่างกองทุนแต่ละกองทุน มิติของความร่วมมือและสร้างความเข้าใจของสมาชิกแต่ละกองทุนในการที่จะสนับสนุนร่วมมือที่จะต้องดำเนินการให้เกิดขึ้น โดยใช้ทฤษฎีการมีส่วนร่วม เป็นตัวกำหนดทิศทางให้การกระทำของกลุ่ม (Social Action) ประสบความสำเร็จ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

จากแนวคิดทฤษฎีดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปได้ว่าปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของกองทุน ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมของสมาชิก และผู้นำชุมชน
2. การบริหารจัดการที่ดีของกองทุน
3. การสร้างเครือข่ายกองทุน
4. การเรียนรู้ร่วมกัน

2.3 ทฤษฎีการสัมฤทธิ์ของกลุ่ม (A theory of Group Achievement)

วิโรจน์ ปะวะโพตะโก (2537 : 28 - 29) ได้นำเสนอทฤษฎีความสัมฤทธิ์ของกลุ่ม (A Theory of Group Achievement) ของ สตอดดิล (Stogdill. 1959) ว่าทฤษฎีสัมฤทธิ์ของกลุ่ม มีรากฐานจากทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ ทฤษฎีความคาดหวัง

ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะชี้ให้เห็นถึง พฤติกรรมของกลุ่ม (Group Behavior)

โครงสร้างของทฤษฎี ประกอบด้วยตัวแปร 3 ประเภท คือ

2.3.1 สิ่งที่สมาชิกป้อนใส่เข้าไป (Member Inputs)

2.3.2 ตัวแปรแทรกซ้อน (Mediating Variables)

2.3.3 ตัวแปรประเภทที่ 3 คือ ผลที่ได้จากกลุ่ม (Group Outputs) หรือ ความสัมฤทธิ์ผล (Achievement)

ตัวแปรประเภทที่ 1 คือ สิ่งที่สมาชิกป้อนใส่เข้าไป ได้แก่ การปฏิบัติการต่าง ๆ (Performance) การปฏิสัมพันธ์ (Interactions) ความคาดหวัง (Expectations) การตอบสนองเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิสัมพันธ์ การปฏิบัติการ เช่น ตัดสินใจ การวางแผนและการสื่อสารต่อกัน

ตัวแปรประเภทที่ 2 ได้แก่ ตัวแปรแทรกซ้อน นั้นได้แก่ โครงสร้างทางการ (Formal Structure) และโครงสร้างทางบทบาท (Role Structure)

ตัวแปรประเภทที่ 3 ซึ่งเรียกว่า "ผลได้จากกลุ่ม หรือความสัมฤทธิ์ของกลุ่ม" คือ ผลที่เกิดจากตัวแปร 2 ประเภทแรก กล่าวคือ ผลที่เกิดจากการปฏิบัติการการปฏิสัมพันธ์ และความคาดหวังต่าง ๆ ซึ่งดำเนินการภายใต้โครงสร้างของกลุ่ม ส่วนประกอบที่เป็นสาระสำคัญของ "ความสัมฤทธิ์ของกลุ่ม" คือ ผลผลิต (Productivity) ขวัญ (Morale) และการบูรณาการกลุ่ม (Integration) ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

จากทฤษฎีความสัมฤทธิ์ของกลุ่ม (A theory of Group Achievement) ผู้วิจัยได้สรุปเป็นแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ คือ กองทุนที่การดำเนินการในจังหวัดอุบลราชธานี ได้ผ่านทฤษฎีการเรียนรู้ร่วมกัน โดยคณะกรรมการกลุ่มและสมาชิกกลุ่มตลอดจนผู้นำชุมชนได้ร่วมกันศึกษาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีบทสรุปร่วมกันว่าเป็นกองทุนที่เป็นประโยชน์ มีขั้นตอนการดำเนินงานที่ได้ศึกษาเรียนรู้ร่วมกันตลอดเวลา มีการปรับแก้กระบวนการ ขั้นตอนการดำเนินงานร่วมร่วมกันมาจนดำรงความเข้มแข็งของกองทุนไว้ได้ในปัจจุบัน ในการเรียนรู้ร่วมกันแสดงถึงการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคณะกรรมการกองทุนกับสมาชิก ระหว่างกองทุนกับคณะกรรมการและสมาชิกอยู่ตลอดเวลา การปฏิสัมพันธ์มีทั้งเชิงบวกและลบ ถ้ามีปฏิสัมพันธ์เชิงบวก ความคาดหวังที่มีต่อกองทุนจะสูง ถ้าการปฏิสัมพันธ์เป็นเชิงลบ ความคาดหวังที่มีต่อกองทุนจะต่ำ ความสัมฤทธิ์ผลของกองทุนขึ้นอยู่กับโครงสร้างของกองทุน และบทบาทของกองทุนด้วย ถ้าโครงสร้างของกองทุน (Formal Structure) ไม่ดี ถึงจะมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีของสมาชิก มีต่อกองทุนตลอดเวลาก็ย่อมมีผลให้ผลสัมฤทธิ์ของงานเกิดขึ้นไม่ดีพอ ส่งผลให้

บทบาท (Role Structure) ของกองทุนของคณะกรรมการกองทุน และสมาชิกของกองทุนไม่ดีตามไปด้วย ความสัมพันธ์ของกองทุนไม่ดี บ่งบอกถึงปัจจัยหลายอย่างที่ทำหน้าที่ไม่ดี คือ การสื่อสาร (Communication) การพึ่งพาตนเองของกลุ่ม (Self - reliance) การเรียนรู้ร่วมกัน (Learning) พหุภาคีการมีส่วนร่วมของหลาย ๆ ภาคส่วน (Muli - Partnership) ขาดการมีส่วนร่วม (Participation in Community Activity) เกิดความขัดแย้งขึ้นภายในกองทุนและนอกกองทุน (Conflict) ตลอดจนเกิดภาวะการเปลี่ยนแปลงจากสถานการณ์หนึ่งไปสู่สถานการณ์หนึ่ง

จากแนวคิดทฤษฎีดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปได้ว่าปัจจัยที่มีความเข้มแข็งของกองทุน ได้แก่

1. การเรียนรู้ร่วมกัน
2. การสื่อสาร
3. การสร้างเครือข่ายกองทุน
4. การมีส่วนร่วมระหว่างกองทุน
5. การเปลี่ยนแปลงและพัฒนา
6. การบริหารจัดการที่ดีของกองทุน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

2.4 ทฤษฎีสนาม (Field Theory)

การดำเนินงานกองทุน มีหลายประเภท เช่น รูปแบบกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนกลุ่มอาชีพ ธนาคารประชาชน กองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท สหกรณ์ วิโรจน์ ปะวะโพ ตะโก (2537 : 29 - 31) ได้เสนอทฤษฎีสนาม ของ เคอร์ต เลวิน (Kurt Lewin) ได้นำเอาคำว่าพลวัตกลุ่ม (Group Dynamics) มาใช้ ซึ่งหมายถึงการเคลื่อนที่หรือการเปลี่ยนแปลงของกลุ่ม กลุ่มไม่ได้รวมตัวของสมาชิกเพียงอย่างเดียว แต่เป็นโครงสร้างที่เกิดจากการเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในกลุ่ม เป็นโครงสร้างที่ก่อให้เกิดอำนาจ ความยิ่งใหญ่ที่จะต้องอาศัยความเข้าใจในกลุ่มมากกว่าจะเข้าใจเพียงคนเดียว จากการที่เป็นเรื่องของการโต้ตอบและมีปฏิสัมพันธ์กัน (Inter Action) ของสมาชิก กลุ่มจะมีความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกับกลุ่ม (Inter Group) เช่น การร่วมมือ การสร้างเครือข่าย การสื่อสารระหว่างกลุ่มด้วยกัน

ลักษณะของกลุ่ม เคอร์ต เลวิน ได้แบ่งออกไว้เป็น 2 แบบ คือ (กรมการพัฒนาชุมชน. 2528 : 35 - 36)

2.4.1 ลักษณะตามสภาพของกลุ่ม (Topological Construction) หมายถึง การพิจารณาภายในสภาพกลุ่มเป็นสำคัญ คือ พื้นที่ (Region) เป็นส่วนขนาดรูปร่างของกลุ่ม (Social Space) ซึ่งมีความแตกต่างกันออกไป ขอบเขต (Barrier) เป็นส่วนของเขตแดน กำแพง

เพื่อต่อต้านการเป็นต่อระหว่างบุคคลกับบุคคล ระหว่างกลุ่มต่อกลุ่มซึ่งถ้าบุคคลหรือกลุ่มใดได้มีขอบเขตมากหรือหนาแน่น จะเป็นอุปสรรคในการติดต่อสื่อสาร หรือการสร้างสัมพันธ์กัน

2.4.2 ลักษณะการเคลื่อนที่ของกลุ่ม (Dynamic Construction) หมายถึง กลุ่มที่พิจารณาตามการเคลื่อนที่หรือพลังของกลุ่มเป็นสำคัญ ประกอบด้วย 3 ส่วนคือ

1) ความตึงเครียด (Tension) เป็นสภาวะที่ไม่สมดุลภายในกลุ่ม ถ้ากลุ่มหาทางลดความตึงเครียดลง ก็จะก่อให้เกิดความสมดุลในกลุ่มได้

2) ทิศทาง (Valence) เป็นการเคลื่อนที่ไปสู่จุดหมาย ที่จะช่วยให้กลุ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งถือเป็น Dynamic ถ้าทิศทางยาว กลุ่มก็จะอยู่ห่างจุดหมายมาก ถ้าทิศทางสั้น กลุ่มก็จะอยู่ใกล้จุดหมาย

3) แรงดึงดูด (Valance) เป็นแรงยึดเหนี่ยวทั้งระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มและเป็นแรงยึดเหนี่ยวระหว่างกลุ่มจะทำให้งานบรรลุเป้าหมาย ถ้าเป็นสมาชิกมีแรงดึงดูดทางบวกสูง กลุ่มก็จะรวมตัวกันสูง (Cohesiveness) ถ้ากลุ่มมีแรงดึงดูดทางลบสูง กลุ่มจะมีการจับตัวกันต่ำ สมาชิกอาจทิ้งกลุ่มไปเลยถ้าพิจารณากลุ่มตั้งแต่ 2 กลุ่มขึ้นไป ถ้ากลุ่มมีแรงดึงดูดระหว่างกลุ่มสูง แสดงว่ามีขอบเขต (Barrier) หนา ซึ่งอาจไม่สามารถติดต่อหรือร่วมงานกันได้เลย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

ทฤษฎีสนามของ เคอร์ต เลวิน ต้องการชี้ให้เห็นว่าบุคคลจะมีระบบของพฤติกรรมที่ติดต่อกับสภาพ แวดล้อมที่แยกกันไม่ออก ฉะนั้นเมื่อเข้ามารวมกลุ่มกัน เขาก็จะรับรู้และเปลี่ยนแปลงตนเองไปตามสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจจะเป็นสภาพการณ์ หรือ สถานการณ์ทางสังคมต่าง ๆ ผลของการปะทะกับสิ่งแวดล้อม หรือการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มจะมีผลให้กลุ่มเปลี่ยนแปลง หรือพัฒนา หรือ เคลื่อนที่ได้

กรมการพัฒนาชุมชน (2528 ก : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความแตกต่างในความสำเร็จของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต พบข้อมูลโดยสรุปว่า สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ฯ ที่ไม่ประสบความสำเร็จจะมีปัจจัยสถานภาพทางสังคมที่แตกต่างกันในระดับรายได้ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน การได้รับข้อมูลข่าวสาร การได้รับการประชุมชี้แจง ระดับความเข้าใจในหลักการวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงาน ในส่วนที่ไม่แตกต่างกัน คือ ด้านอายุ กลุ่มที่มีการจัดระบบและการวางระเบียบแบบแผนหรือกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติตนของสมาชิกกลุ่มต่อกลุ่มไว้อย่างดีแล้ว จะประสบความล้มเหลวหรือสมาชิกกลุ่มถอนตัวน้อยกว่ากลุ่ม ที่ไม่มีระเบียบระบบแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน กลุ่มที่มีขนาดใหญ่ มีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาสูงกว่ากลุ่มขนาดเล็ก ไม่ว่าจะเป็นการแก้ไขปัญหาภายในหรือภายนอกกลุ่ม

จากทฤษฎีสนาม ผู้วิจัยได้สรุปเป็นแนวคิดในการวิจัย ครั้งนี้ คือ การดำเนินงานกองทุนต้องดำเนินการโดยกลุ่มสมาชิกกองทุน การปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและกันจะก่อให้เกิดการร่วมมือ และการขัดแย้งของสมาชิก ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวของกองทุนทั้งด้านบวกและด้านลบ ถ้าเกิดการเคลื่อนไหวของกองทุนด้านบวก ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของกองทุน ถ้าเกิดการเคลื่อนไหวด้านลบ กองทุนจะเกิดปัญหา การเคลื่อนไหวกองทุนด้านบวกนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกองทุนกับกองทุน สร้างเครือข่ายกองทุนเพื่อร่วมกันสร้างความเข้มแข็งของกองทุนแบบยั่งยืนและทฤษฎีสนาม กล่าวถึง ลักษณะการเคลื่อนที่ของกลุ่ม (Dynamic Construction) ประกอบด้วยแรงตึงเครียด ทิศทางของการเคลื่อนที่สู่จุดหมายและแรงดึงดูด แรงดึงดูดทำให้เกิดแรงยึดเหนี่ยวระหว่างกองทุนกับสมาชิก แสดงให้เห็นว่าเมื่อกองทุนเข้มแข็ง สมาชิกกองทุนที่มีการรวมตัวกันสูง มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีความร่วมมือกันในการดำเนินงาน

จากแนวคิดทฤษฎีดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปได้ว่าปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของกองทุน ได้แก่

1. การเปลี่ยนแปลงและพัฒนากองทุนเป็นเครือข่ายกองทุน
2. การสื่อสารระหว่างสมาชิกและสมาชิกระหว่างสมาชิกกับกองทุน ระหว่างกองทุนกับกองทุน และระหว่างกองทุนกับหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน
3. การมีส่วนร่วมระหว่างสมาชิกกับกองทุน และระหว่างกองทุนกับกองทุน
4. การขัดแย้งระหว่างสมาชิกกับกองทุน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

2.5 ทฤษฎีกระบวนการติดต่อสื่อสาร (Communication Process)

2.5.1 ขั้นตอนของบุคคลที่รับรู้สิ่งใหม่

ในเรื่องการดำเนินงานกองทุนการรับรู้ข้อมูลข่าวสารมีอิทธิพลต่อตัวบุคคล ทำให้เกิดแรงจูงใจ และตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมกองทุนเร็วขึ้น สมพร ธงศรี (2542) ได้นำเสนอทฤษฎีกระบวนรับรู้สิ่งใหม่ ของโรเจอร์ และ ชูเมคเกอร์ (Rogers & Shaemaker 1971:100-102) นักสังคมวิทยา กล่าวว่าบุคคลจะรับรู้สิ่งใหม่มี 5 ขั้นตอน คือ

1) ขั้นตอนการรับรู้ (Awareness Stage) บุคคลได้กระทบกับวิทยาการใหม่ครั้งแรก แต่ยังขาดความรู้อย่างแจ่มแจ้ง รับรู้ แต่ยังขาดข่าวสารเพิ่มเติม

2) ขั้นตอนการสนใจ (Interest Stage) บุคคลเริ่มสนใจในความรู้ใหม่ และพยายามแสวงหาความรู้เพิ่มเติม

3) ขั้นการชั่งใจ (Evaluation Stage) เป็นขั้นที่บุคคลคิดทบทวนไตร่ตรองซึ่งผลดีผลเสียของความรู้ใหม่อยู่ในใจ

4) ขั้นการทดลอง (Trial Stage) เป็นขั้นที่บุคคลนำความรู้ใหม่ไปทดลองปฏิบัติ โดยเริ่มจากขนาดเล็ก ๆ เพื่อดูผลก่อนตัดสินใจยอมรับ

5) ขั้นการยอมรับ(Adoption Stage) เป็นขั้นการตกลงใจที่จะนำวิทยาการใหม่ไปปฏิบัติต่ออย่างเต็มที่

2.5.2 ปัจจัยทีทำให้บุคคลยอมรับสิ่งใหม่

โรเจอร์ (Rogers. 1964 : 172-183) อ้างใน สมพร ธงศรี (2542 : 34 - 37) กล่าวว่า บุคคลยอมรับสิ่งใหม่ ความรู้ใหม่ สามารถแบ่งเป็นปัจจัยย่อย ๆ คือ

1) ปัจจัยที่เกี่ยวกับลักษณะส่วนตัว (Pesonal Characteristic) ปัจจัยส่วนนี้จะประกอบด้วยระดับอายุของแต่ละบุคคล (Age) สภาพทางสังคม (Social States) ฐานะทางเศรษฐกิจ (Finacial Pasition) ซึ่งรวมไปถึงรายได้ ขนาดที่ดินถือครองหรือทรัพย์สินต่างๆ ที่ครองอยู่ ความสามารถเฉพาะอย่าง (Specialization) และ รวมถึงระดับการศึกษา (Education Level) และความสามารถด้านจิตใจ (Mental Ability)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

2) ปัจจัยทางด้านพฤติกรรมสื่อสาร (Communication behavior) พฤติกรรมการสื่อสารของแต่ละบุคคล ประกอบด้วยพฤติกรรมการติดตามข่าวสารซึ่งที่มาทั้งข่าวสารที่มาจากแหล่งข่าวสารที่ไม่เป็นทางการ (Impersonal Sources) แหล่งข่าวสารที่เป็นทางการ (Personal Sources) ข่าวสารที่มาจากภายนอกชุมชน(Comploite Sources) และความใกล้ชิดกับข่าวสาร

2.5.3 ประเภทของช่องทางสื่อสาร แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ (Rogers, Lynne. 1969 :124-125 ; อ้างใน สมพร ธงศรี (2542 : 34 – 37) ดังนี้

1) ช่องทางการสื่อสารมวลชน (Mass Media Channels) เป็นวิถีทางในการถ่ายทอดข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชนทั้งหมด เป็นต้นว่า หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น แหล่งข่าวสารนี้ เป็นปัจเจกชนหรือกลุ่มคนที่จะส่งสารไปยังผู้ฟังจำนวนมาก ๆ ได้ข้อได้เปรียบของช่องทางการสื่อสาร แบบนี้อยู่ตรงที่สามารถกระจายข่าวสาร ถึงกลุ่มผู้รับข่าวสารที่มีจำนวนมากได้รวดเร็ว ซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มความรู้ รวมทั้งอาจสามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลได้

2) ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคล (Inter Personal Channel) เป็นการติดต่อระหว่างบุคคลกับบุคคล ช่องทางการสื่อสารประเภทนี้ รวมถึง การติดต่อภายในท้องถิ่น

ติดต่อกับญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกับกลุ่มประชาชน

จากการศึกษาทฤษฎีกระบวนการติดต่อสื่อสาร ผู้วิจัยได้สรุปเป็นแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ คือ การสื่อสารมีความสำคัญกับการดำเนินงานกองทุนและความก้าวหน้าของกองทุน สืบเนื่องจากกระบวนการพึ่งพาตนเองที่เกิดจากจิตสำนึกร่วมของสมาชิกกองทุน เกิดขึ้นได้จากการได้แลกเปลี่ยน เรียนรู้จากการได้รับการถ่ายทอดจากสมาชิกต่อสมาชิก จากสมาชิกกับคณะกรรมการกองทุน การสื่อสารมีส่วนให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เรียนรู้ร่วมกันของสมาชิก การสื่อสารเป็นตัวกระตุ้นให้กองทุนได้รับความร่วมมือมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับกระบวนการสื่อสารเป็นสำคัญ การสื่อสารที่ดีทำให้หลาย ๆ ภาคส่วนให้ความร่วมมือในการดำเนินงานกองทุนในรูปพหุภาคี การสื่อสารที่ไม่ดีในกองทุนก่อให้เกิดความไม่เข้าใจ เกิดการขัดแย้งกัน และเมื่อมีการค้นหาสาเหตุหาวิธีการแก้ไขข้อบกพร่องแล้วการสื่อสารจะเป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในกองทุนและช่องทางของการส่งข่าวสื่อสารควรมีหลาย ๆ ช่องทาง เช่น มีแผนการประชาสัมพันธ์ต่อเนื่อง ทำการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อหลาย ๆ ประเภทเป็นต้น การสื่อสารจึงมีความสำคัญและการดำเนินงานกองทุน เริ่มจากการที่สมาชิกกลุ่มได้รับทราบข่าวสารด้วยความสนใจ ติดตามข่าวสารผ่านกระบวนการสื่อ มีการคิดไตร่ตรองเกิดการยอมรับที่จะรวมกลุ่มจัดตั้งกองทุนเพื่อวัตถุประสงค์ร่วมกันของสมาชิก การสื่อสารที่ดีทำให้สมาชิกกองทุนได้รับทราบข้อมูลที่ตรงแม่นยำ ก่อให้เกิดความร่วมมือเรียนรู้ร่วมกัน การฝึกอบรม สัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้กันเป็นจุดเปลี่ยนของการพัฒนากองทุน สร้างความเข้มแข็งให้กับกองทุนลดความขัดแย้งในกองทุน ข้อมูลที่ดีผ่านสื่อที่ดี ทำให้เกิดการพัฒนาปรับเปลี่ยนความก้าวหน้าเข้มแข็งของกองทุน จากจุดหนึ่งไปสู่จุดหนึ่ง กระบวนการสื่อสารจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการดำเนินงานกองทุน และสร้างเครือข่ายกองทุน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

จากแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวผู้วิจัยสรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของกองทุน ได้แก่

1. การเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารร่วมกัน
2. การสื่อสารระหว่างสมาชิกกับสมาชิก และระหว่างกองทุนกับสมาชิก
3. การมีส่วนร่วมระหว่างสมาชิกกับสมาชิก สมาชิกกับกองทุน
4. การเปลี่ยนแปลงและพัฒนา
5. พหุภาคีหลายภาคส่วนร่วมสร้างเครือข่ายกองทุน

2.6 ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory)

ความขัดแย้งระหว่างบุคคลหรือกลุ่มคนในองค์กร เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ความ ขัดแย้งมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ขึ้นอยู่กับผลกระทบที่มีต่อการบรรลุเป้าหมายขององค์กร ความขัดแย้งเกิดจากมูลเหตุปัจจัยหลายประการ เช่น การต้องพึ่งพาต่อกันในการทำงาน การมีเป้าหมายต่างกัน การแตกต่างกันในด้านการรับรู้ องค์กรที่มีความขัดแย้งอยู่ระดับที่พอเหมาะจะเกิดผลดีต่อการดำเนินงานขององค์กร วิธีการบริหารความขัดแย้ง ได้แก่ วิธีการหลีกเลี่ยง (Avoiding) การผ่อนปรน (Accommodating) การแข่งขัน (Competing) การประนีประนอม (Compromise) การให้ความร่วมมือ (Collaborating) เทคนิคในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ได้แก่ เทคนิคการเจรจาต่อรองและการทำงานแบบทีม (Stephen. 2001 : 383 - 408)

ความขัดแย้งในภาพบวก เป็นสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ (สุเทพ พงศ์ศรีรัตน์. 2544 : 217 – 227) องค์กรใดที่ปราศจากความขัดแย้งโดยสิ้นเชิงจะมีบรรยากาศของความเฉื่อยชา ขาดชีวิตชีวา และนำไปสู่ความตกต่ำ องค์กรใดมีความขัดแย้งในระดับที่พอดี (Optimal Level) นอกจากจะไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งแล้ว ความขัดแย้งดังกล่าวยังเสมือนเป็นเครื่องมือไปกระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ส่งเสริมการแข่งขันเชิงสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่มีพลัง สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีได้ ประเด็นสำคัญของปัญหาจึงไม่ใช่อยู่ที่ตัวความขัดแย้ง แต่อยู่ที่วิธีการบริหารความขัดแย้งให้ส่งผลดีต่อองค์กร

การเจรจาต่อรองผลประโยชน์ (Negotiation) หมายถึง กระบวนการที่คนสองคนหรือมากกว่างสองคนเจรจาแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน ซึ่งอาจเป็นวัตถุสิ่งของหรือการบริการ (สุเทพ พงศ์ศรีรัตน์. 2544 : 232 - 241) กรอบความคิดในการเจรจาต่อรองเพื่อมุ่งความร่วมมือ (Cooperative frame) มุ่งความสัมพันธ์และทั้งสองฝ่ายเต็มใจที่จะค้นหาทางเลือกอย่างรอบคอบ โดยผสมผสานแนวคิดต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาเข้าด้วยกัน สามารถพบทางเลือกใหม่ที่ดี มีข้อยุติแบบบูรณาการ (Integrative agreement) ซึ่งทั้งสองฝ่ายเป็นผู้ชนะ (Win – Win Situation) แทนการใช้วิธีประนีประนอมแบบง่าย ๆ ซึ่งทั้งสองฝ่ายต้องสูญเสียส่วนหนึ่งที่ตนต้องการได้ไป

การเจรจาต่อรอง สตีเฟน (Stephen. 2001 : 1 – 28) ได้เสนอรูปแบบการเจรจาต่อรองไว้ 5 ขั้นตอน คือ (1) ขั้นเตรียมการและวางแผน (2) ขั้นกำหนดกติกาพื้นฐาน (3) ขั้นทำความชัดเจนและหาเหตุผลสนับสนุน (4) ขั้นการต่อรองและแก้ปัญหา (5) ขั้นจบการเจรจาและนำไปสู่การปฏิบัติ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Rajabhat Mahasarakham University

จากการศึกษาทฤษฎีการความขัดแย้งผู้วิจัยได้สรุปเป็นแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ คือ ความขัดแย้งในกองทุนเป็นกระบวนการที่ฝ่ายหนึ่ง รับรู้ว่าอีกฝ่ายหนึ่งกระทำการหรือคิดกระทำการที่เกิดผลกระทบทางลบต่อผลประโยชน์ของส่วนรวมของกองทุน ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นผลกระทบจากกระบวนการคิดไม่ตรงกัน การแก้ไขข้อขัดแย้งในกองทุนน่าจะกระทำด้วยวิธีการค้นหาสาเหตุของการขัดแย้ง ระดมความคิดของสมาชิกกลุ่มในการร่วมกันแก้ไขปัญหา ใช้หลักการมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกำหนดแผนงาน ร่วมกันรับผลประโยชน์ โดยต่อรองในรูปของการระดมความคิดเห็นร่วมกัน เพื่อนำไปสู่ความพึงพอใจร่วมกันของคณะกรรมการกองทุน สมาชิกกองทุนและชุมชนที่กองทุนดำเนินการให้บริการด้วยวิธีการสื่อสารที่ดี และตรงเป้าหมาย ความขัดแย้งในความคิดในการดำเนินงานกองทุนมีขึ้นได้ตลอดเวลา เพราะองค์ประกอบของกองทุนจะรวมคณะกรรมการกองทุน สมาชิกกองทุนร่วมกันดำเนินงานเกิดกิจกรรมและผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานความคิดเห็นที่ขัดแย้งจะเกิดขึ้นขณะที่จะเปลี่ยนแปลงจากวิธีการหนึ่งไปสู่วิธีการดำเนินงานที่ต่างออกไปจากเดิมและกองทุนควรมีระดับความขัดแย้งที่เหมาะสมจึงจะเกิดการขับเคลื่อนการพัฒนากองทุน

จากแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวผู้วิจัยสรุปได้ว่าปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของทุนได้แก่

1. การเรียนรู้ร่วมกัน
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
3. การสื่อสาร
4. การเปลี่ยนแปลง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

2.7 ทฤษฎีการพึ่งตนเอง (Self – reliance)

เป็นหลักการที่มีการกล่าวถึง และนำมาใช้ในการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (2540 – 2542) ที่เป็นศูนย์กลางการพัฒนามุ่งส่งเสริมบทบาทของคนไทยทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย เรียนรู้การพึ่งตนเอง เสริมสร้างพลังอำนาจให้เป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจทุกระดับนำไปสู่การบูรณาการและสร้างความสมดุลของการพัฒนาตนเอง เชื่อมโยงถึงการมีครอบครัวอบอุ่น สร้างกลุ่มให้มีพลังก่อให้เกิดชุมชนเข้มแข็งและประเทศชาติมั่นคง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2543 : 6 – 7)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2534 : 52 ; อ้างใน วรรณี แกมเกตุ 2545 : 71-75) ให้ความหมายของการพึ่งตนเองไว้ว่า หมายถึงความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระ

มั่นคง สมบูรณ์ การพึ่งตนเองมีได้ทั้งในระดับปัจเจกชน (Individual) และระดับชุมชน (Community)

ศรีปริญญา ธูปกระจ่าง (2544 : 38) ให้ความหมายไว้ในรายงานการวิจัย ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างพลังอำนาจความเข้มแข็งของชุมชนชนบทไทย ว่าการพึ่งตนเองในลักษณะปัจเจกบุคคล หมายถึงกิจกรรมทั้งหลายที่กระทำโดยปัจเจก หรือครัวเรือน เพื่อบรรลุหลักการพึ่งตนเองได้ ส่วนลักษณะกลุ่ม การพึ่งตนเอง หมายถึง กลุ่มที่มีการจัดระบบเพื่อให้ประชาชนสามารถดำเนินการตอบสนองความต้องการของตนเอง (Self fulfillment) ด้วยวิธีการช่วยเหลือตนเองโดยการร่วมมือกับคนอื่นๆ ที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน และมีอิสระในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2534 : 60 – 61; อ้างถึงใน ศรีปริญญา ธูปกระจ่าง (2545 : บทคัดย่อ) กล่าวในรายงานการวิจัย : ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างพลังอำนาจความเข้มแข็งของชุมชนชนบทไทย กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ มี 6 ขั้นตอน ได้แก่

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Maha Sarakham University

2.7.1 การสร้างแนวคิดการพึ่งตนเอง โดยสมาชิกชุมชนสามารถช่วยเหลือตนเองได้ มีขีดความสามารถที่จะแก้ปัญหา หรือสนองความต้องการของตนเองและชุมชนได้มากขึ้น ปรับเข้ากับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองได้อย่างเหมาะสม

2.7.2 การกำหนดเครื่องชี้วัด และวิธีประเมินผล เพื่อให้ทราบว่าการทำงานพื้นที่ใดได้ผลระดับใด ซึ่งปัจจุบันใช้ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2 ค) และข้อมูลคุณภาพชีวิต (จปฐ.)

2.7.3 การจัดตั้งองค์กรประชาชน ทั้งองค์กรการบริหารและองค์กรการผลิตในชุมชน จะเป็นกลไกสำคัญที่จะผลักดันให้ชุมชนมีขีดความสามารถในการพึ่งตนเองได้ สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีการสรรหาและสร้างผู้นำที่ดีให้แก่องค์กร มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา มีทุนและแหล่งเงินทุนสนับสนุน องค์กรมีอิสระในการดำเนินงานและตัดสินใจ

2.7.4 การเสริมสร้างปัจจัยพื้นฐานต่างๆ ในชุมชน ได้แก่ แหล่งน้ำ ถนน ไฟฟ้า การสื่อสาร ทรัพยากรธรรมชาติ จะช่วยให้ชาวบ้านพึ่งตนเองได้อย่างมั่นคง โดยมีศูนย์ข้อมูลชุมชน ศูนย์เทคโนโลยีชุมชน กองทุนหมู่บ้าน ร้านค้าในหมู่บ้าน บริหารโดยชุมชน

2.7.5 การสร้างจิตสำนึกแก่ประชาชนโดยการรณรงค์ อบรมสั่งสอนและปฏิบัติอย่างจริงจัง มีจิตตั้งมั่นอยู่บนพื้นฐานของการทำงาน การออมและการวางแผน

2.7.6 การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน โดยภาครัฐเข้าไปเกื้อหนุน ไม่หยิบยื่นให้ ไม่ควบคุม ให้อิสระในการดำเนินงาน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมและสนับสนุนให้องค์กรประชาชนมีความเข้มแข็ง ส่วนภาคเอกชนร่วมสร้างประชาชนในระยะยาว ให้ความรู้ข่าวสาร เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชน

จากการศึกษาทฤษฎีการพึ่งตนเอง (Self reliance) ผู้วิจัยได้สรุปเป็นแนวคิดในการวิจัย ครั้งนี้ การพึ่งตนเองของกองทุน ได้แก่ การระดมทุนภายในจากสมาชิกกองทุน การมีจำนวนที่เพิ่มขึ้นของสมาชิกกองทุน ก่อให้เกิดการเพิ่มขึ้นของกองทุนนำไปสู่การขยายการลงทุนหรือให้สวัสดิการหลายรูปแบบแก่กลุ่มตามขีดความสามารถของการบริหารจัดการของคณะกรรมการบริหารกองทุน มีการสร้างเครือข่ายกองทุนเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของกองทุนในที่สุด จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปได้ว่าปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของกองทุน ได้แก่

1. การพึ่งตนเองของสมาชิกกองทุนแต่ละคนที่จะประกอบอาชีพหารายได้และมีการออม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

2. การพึ่งตนเองของกองทุนที่จะระดมทุนจากสมาชิกภายในกองทุนเองตามศักยภาพของแต่ละคนและแต่ละกองทุน

3. การเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกกองทุนทำให้เกิดความสามัคคีก่อให้เกิดความร่วมมือในกิจกรรม

4. การมีส่วนร่วมทุกกิจกรรมทำให้กองทุนมีความเข้มแข็งและเครือข่ายกองทุนเข้มแข็ง

2.8 ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Learning by doing)

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมว่าเป็นแนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงแนวคิดที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ กระบวนการสร้างความรู้ จึงอ้างอิงจากประสบการณ์ผู้เรียน เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นฝ่ายกระทำ (Learning is doing)อันทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่การกระทำใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง (กรมการศึกษานอกโรงเรียน : 2544)

หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีองค์ประกอบ 4 ประการคือ (สุดาวดี ดีอินทร์. 2545 : 12 – 14)

1. ประสบการณ์

2. การสะท้อนความคิด และการอภิปราย

3. ความเข้าใจและเกิดความคิดรวบยอด

4. การทดลอง หรือประยุกต์แนวคิด ซึ่งความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ 4 ประการจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

สุชา และสุรางค์ จันทร์เอม (2522 : 6) อ้างในรายงานการวิจัย ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างพลังอำนาจความเข้มแข็งของชุมชนชนบทไทย (ศรีปริญญา ธูปกระจ่าง : 2545) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องและดีกว่าเดิม บุคคลจะเรียนรู้ย่อมขึ้นอยู่กับอิทธิพลของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม

2.8.1 กระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วยทักษะที่สำคัญได้แก่

2.8.1.1 ทักษะของการเรียนรู้เป็นกระบวนการ โดยบุคคลเรียนรู้ได้มีส่วนร่วมกระทำโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง

2.8.1.2 ทักษะของการเรียนรู้อย่างแท้จริง จะมีได้ เมื่อผู้เรียนรู้ได้บรรลุจุดประสงค์หรือได้รับสิ่งที่ตน ต้องการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

2.8.1.3 ทักษะของการเรียนรู้เก่าหรือประสบการณ์ที่ผ่านมาแล้วนั้น เป็นหลักสำคัญของการเรียนรู้ทุกชนิด

2.8.1.4 ทักษะของการเรียนรู้ทัศนคติใหม่ๆ เป็นเรื่องของแต่ละบุคคลแต่ละคนที่จะต้องเรียนรู้ การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่บุคคลจะเปลี่ยนพฤติกรรม ความรู้สึก ความคิดเห็นและการกระทำของตนเองโดยลงมือปฏิบัติจริง

จากการศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยมีความเห็นว่ากองทุนที่ดำเนินการอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีจำนวนมาก และเริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ปี 2517 เป็นต้นมา ดังเช่นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จึงเป็นกองทุนต้นแบบในกระบวนการให้การศึกษาแก่ชุมชน และเป็นกองทุนที่มีการดำเนินงานโดยชุมชน สมาชิกในชุมชน และทุกภาคส่วนในชุมชนเริ่มเรียนรู้เรื่องการออมเงินผ่านกระบวนการกลุ่ม มีการคัดเลือกคณะกรรมการดำเนินงานผ่านมติของสมาชิก มีการนำเสนอผลงานผ่านการแบ่งปันผล และเงินกำไรในการทำธุรกิจในแต่ละปี เปิดรับสมาชิกใหม่ในชุมชน มีการร่วมกันตรวจสอบการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ และร่วมกันกำหนดแผนพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ให้ก้าวหน้า ด้วยการสร้างธุรกิจเครือข่ายของการออมทรัพย์ฯ เช่นการทำธุรกิจโรงสี จัดตั้งธนาคารข้าว ทำธุรกิจซื้อขายผลผลิตของกลุ่มอาชีพ ด้วยการจัดตั้งและดำเนินงานศูนย์สาธิตการตลาดมีการขยายโครงการด้วยการระดมทุนภายใน

สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ฯ เอง และเมื่อกิจกรรมขยายเพิ่มมากขึ้น ขาดงบประมาณที่จะขยายธุรกิจของกลุ่ม คณะกรรมการบริหารกลุ่มและสมาชิกได้นำสถานภาพความเข้มแข็งของกลุ่มเป็นหลักประกันเสนอขอรับการสนับสนุนจากส่วนราชการท้องถิ่นหรือพหุภาคีพัฒนาต่อไป เช่น ขอรับงบประมาณสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต., อบจ.) พอช. (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน องค์กรมหาชนฯ) เป็นต้น และมีการตั้งชมรมเครือข่าย กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตยกระดับอำเภอระดับจังหวัด เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน นำไปสู่การถ่ายทอดประสบการณ์ วิธีการบริหารจัดการอย่างดีที่สุดระหว่างกองทุนกับกองทุนระหว่างกองทุนกับสมาชิกกลุ่ม ซึ่งจากแนวคิดทฤษฎีดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของกองทุน ได้แก่

1. การเรียนรู้ระหว่างกลุ่มต่างกลุ่มระหว่างกลุ่มกับสมาชิก
2. การมีส่วนร่วม
3. การสร้างเครือข่าย
4. พหุภาคีหลายภาคส่วนร่วมดำเนินงานจนประสบผลสำเร็จ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กรมการพัฒนาชุมชน (2547 : บทคัดย่อ) รายงานการวิจัยและพัฒนารูปแบบและวิธีการพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ได้รายงานว่า กลไกในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาได้แก่องค์กรชุมชนที่มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพสูงเป็นแกนในการพัฒนา และใช้เครือข่ายกลุ่มอาชีพเป็นแกนเชื่อมโยงกิจกรรมพัฒนา มีวิธีดำเนินการที่สำคัญคือ การใช้เวทีชาวบ้านแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลซึ่งกันและกัน วิเคราะห์ปัญหาสาเหตุของปัญหานำไปสู่การวางแผนดำเนินงาน และการติดตามประเมินผลโดยสมาชิกชุมชนมีส่วนร่วม ทั้งนี้มีหน่วยงานภาครัฐและพหุภาคีมีบทบาทในกระบวนการส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการพัฒนาและสามารถพึ่งตนเองได้ โดยใช้ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของชุมชน เงื่อนไขที่ชุมชนประสบความสำเร็จ ได้แก่ปัจจัยภายนอกและภายใน ปัจจัยภายในประกอบด้วย ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน สังคม - วัฒนธรรมชุมชน ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชน ปัจจัยภายนอกได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ได้การสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ และการให้ข้อมูลข่าวสารจากภายนอก

สุดาวดี ดีอินทร์ (2546 : บทคัดย่อ) กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาอาชีพ บ้านสูงยางใต้ ตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ได้รายงานไว้ ดังนี้

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มอาชีพนำไปสู่การดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมของสมาชิก 4 ประเด็นคือ

1. ด้านปัจจัยในการดำเนินงานมีการกำหนดความมุ่งหมายที่ชัดเจนร่วมกัน ก่อให้เกิดแผนการดำเนินงานและร่วมกิจกรรมตามกำหนดที่ชัดเจนและสามารถปฏิบัติได้

2. ด้านกระบวนการดำเนินงานของกลุ่ม สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ปฏิบัติ มีการตรวจสอบ และสะท้อนกลับเพื่อปรับปรุงแผนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับปัจจัยที่มีอยู่ มีการประสานความร่วมมือจากภายนอก เพื่อเชื่อมโยงความร่วมมือการสนับสนุนด้านต่างๆ มีการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกกลุ่ม โดยการฝึกอบรม ศึกษาดูงาน

3. ด้านผลการผลิตของการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม ก่อให้เกิดระบบบริหารจัดการที่ชัดเจน เช่นด้านการผลิต การตลาด การเงิน และการบัญชี เป็นต้น สามารถให้บริการแก่สมาชิกกลุ่มทั้งในและนอกชุมชนในด้านการอาชีพ มีงานทำ มีรายได้เพิ่มขึ้น

4. ด้านผลกระทบ สมาชิกกลุ่มสามารถนำทักษะการเรียนรู้ร่วมกัน และการทำงานแบบมีส่วนร่วมมาพัฒนาศักยภาพของตนเองในรูปแบบต่างๆ เช่นการพบปะ พูดคุย แสดงความคิดเห็น ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดเวลา เพิ่มทักษะในการดำรงชีวิตในสังคมชุมชนอย่างมั่นใจ และมีความสุข

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

จากการศึกษาทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชนผู้วิจัยได้สรุปได้ว่าปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของกองทุนการมีส่วนร่วมของสมาชิกกองทุน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกำหนดกติกา ร่วมพัฒนากองทุน เป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้กองทุนมีความเข้มแข็งในที่สุด

ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของกองทุน คือ

1. การมีส่วนร่วมของสมาชิกกองทุน
2. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
3. พหุภาคีในการพัฒนากองทุน
4. การสื่อสารระหว่างสมาชิกกับสมาชิก และระหว่างกองทุนกับสมาชิก
5. การเปลี่ยนแปลงระบบระเบียบกติกาเพื่อพัฒนากองทุน

สุชาติ เกตยา (2542 : บทคัดย่อ) ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนในเขตอำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะที่สำคัญของชุมชนที่พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ และศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชน พบว่า

1. การมีจำนวนที่ดินที่แตกต่างกัน การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจไม่ต่างกัน

2. การเป็นสมาชิกองค์กรชุมชนที่แตกต่างกับการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน

3. การได้รับการฝึกอบรมที่แตกต่างกับการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน

4. การรับข่าวสารที่แตกต่างกับการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจไม่แตกต่างกัน

5. ค่านิยมจากศาสนธรรมที่แตกต่างกัน การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจไม่แตกต่างกัน

6. การมีภูมิปัญญาที่แตกต่างกัน การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน

7. การมีปฏิสัมพันธ์ และการติดต่อสื่อสารที่แตกต่างกัน การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน

8. การให้ความสำคัญกับบทบาทราชการแตกต่างกัน การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจแตกต่างกันสิ่งที่ทำให้สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ คือการทำการเกษตรผสมผสาน มีความขยัน ประหยัด อดออม มีที่ดินทำกิน และมีน้ำเพื่อการเกษตร

พิชัยยุทธ สิงห์สหาย (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ศึกษาเฉพาะกรณีกิ่งอำเภอดลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินงานโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ศึกษาปัจจัยด้านลักษณะทางประชากรที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน และศึกษาปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง พบว่าส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในด้านการร่วมเรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมติดตามตรวจสอบอยู่ในระดับสูง สำหรับการร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองอยู่ในระดับปานกลาง

ผลการทดสอบที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พบว่า

1. ประชาชนที่มีลักษณะทางประชากรได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพต่างกัน รับทราบข้อมูลข่าวสารไม่ต่างกัน ประชาชนที่มีรายได้ต่างกันรับทราบข้อมูลข่าวสารการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านฯ จากสื่อแตกต่างกัน

2. ประชาชนที่มีลักษณะทางประชากร ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพต่างกัน มีพฤติกรรมมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามโครงการฯ ไม่แตกต่างกัน แต่พบว่าประชาชนที่มีระดับการศึกษาและรายได้ต่างกัน มีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมต่างกัน

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
Rajabhat Nakhonsawan University

3. ประชาชนที่มีลักษณะทางประชากรได้แก่ เพศ การศึกษาต่างกัน มีส่วนร่วมในกิจกรรมไม่แตกต่างกัน แต่ประชาชนที่มีอายุ อาชีพและรายได้ต่างกัน มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างกัน

มาลีรัตน์ สุคโต (2543 : บทคัดย่อ) ทำการศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต : ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา 2 ประการคือ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และเพื่อศึกษาการปฏิบัติงานของคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ฯ ผลการศึกษาพบว่า

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ได้แก่สภาพภูมิหลัง ความมีมนุษย์สัมพันธ์ การได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ความร่วมมือ สนับสนุนจากสมาชิกกลุ่มและการได้รับการอบรม

2. การปฏิบัติงานของคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ในด้านการจัดกิจกรรมต่างๆ อยู่ในระดับดี มีมนุษย์สัมพันธ์ และสื่อสารที่ดีกับผู้ร่วมงาน ได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ได้รับความร่วมมือจากสมาชิก และได้รับการฝึกอบรมสม่ำเสมอ

กษิร สุพจน์เฉลิมขวัญ (2545 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาอาชีพ และเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษากองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคมในจังหวัดลพบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน และกิจกรรมในโครงการฯ เช่น การเกษตรผสมผสาน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม การพัฒนาบทบาทสมาชิก พบว่า

1. สมาชิกในโครงการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาอาชีพเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัดลพบุรี ทำกิจกรรมด้านเกษตรผสมผสาน อยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างน้อย ด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และพัฒนาบทบาทสมาชิกน้อย

2. สมาชิกโครงการ มีส่วนร่วมในกิจกรรมน้อย

3. สถานภาพของสมาชิก ด้านการสมรส ระดับการศึกษา รายได้ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโครงการฯ

4. การทำกิจกรรมโครงการฯ ด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และด้านการพัฒนาบทบาทสมาชิก มีอิทธิพลต่อระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในโครงการฯ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Rajabhat Mahasarakham University

บุญธรรม คำแพทย์ (2542 : บทคัดย่อ) ศึกษาผลกระทบของโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ

1. เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตตามเกณฑ์ จปฐ. ปี 2542 เป็นรายตัวชี้วัดว่า หลังจากเข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนแล้ว ครัวเรือนมีคุณภาพชีวิตสูงขึ้นทุกตัวชี้วัดหรือไม่

2. เพื่อศึกษาถึงคุณภาพชีวิตใน 8 หมวด และในภาพรวมโดยทำการเปรียบเทียบว่าครัวเรือนมีคุณภาพชีวิตที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหรือไม่

3. เพื่อศึกษาว่าการเข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนมีความสัมพันธ์ต่อคุณภาพชีวิตของครัวเรือนหรือไม่ ผลของการศึกษา พบว่า

3.1 ครัวเรือนตัวอย่างที่ศึกษามีคุณภาพชีวิตหลังเข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 20 ตัวชี้วัด จากที่ศึกษาทั้งหมด 39 ตัวชี้วัด คุณภาพชีวิตสูงขึ้นดังกล่าวคือ คุณภาพชีวิตในด้านอาหาร สุขภาพ อนามัย และการมีส่วนร่วมกิจกรรมสาธารณะ

3.2 หลังจากเข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน ครัวเรือนมีคุณภาพชีวิตในภาพรวมสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

3.3 โครงการแก้ไขปัญหาความยากจนไม่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของครัวเรือน แต่บริการของรัฐที่ดำเนินการก่อนโครงการนี้มีตัวแปรปรวนร่วมมีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของครัวเรือนหลังเข้าโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

มณีวรรณ ศรีประภาพงศ์ และคณะ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเปรียบเทียบผลการดำเนินงานโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน และกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารจัดการโครงการฯ ลักษณะการประกอบอาชีพตามโครงการของครัวเรือนที่กู้ยืมเงิน และศึกษาปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานตามโครงการฯ ทั้งสองโครงการ ผลของการศึกษาพบว่า

1. การบริหารจัดการโครงการของคณะกรรมการฯ มีวิธีการดำเนินงานคล้ายคลึงกัน โดยใช้ประสบการณ์การบริหารโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนเป็นแนวทางในการดำเนินงาน แตกต่างกันบ้างในรายละเอียดบางด้าน เช่นการเตรียมชุมชน การประชุมชี้แจงโครงการในภาพรวม โดยโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) จะดำเนินการเตรียมชุมชนโดยจัดประชุมและฝึกอบรมที่มีหลักสูตรชัดเจน กลุ่มเป้าหมายตามโครงการ

เป็นกลุ่มเดียวกันแต่โครงการแก้ไขปัญหาความยากจนกำหนดกลุ่มเป้าหมายชัดเจน เช่นเป็นครัวเรือนที่มีรายได้ตามเกณฑ์ จปฐ. น้อยกว่า 15,000 บาท/คน/ปี แต่โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กำหนดเพียงเป็นผู้ที่สมัครเป็นสมาชิกกองทุนก็สามารถกู้ยืมเงินตามโครงการได้ ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานคล้ายคลึงกัน เช่น ความสามารถในการบริหารจัดการของคณะกรรมการ การชำระเงินยืมของสมาชิก การสื่อสารประชาสัมพันธ์งานระหว่างกองทุนกับสมาชิก การนำเงินยืมไปประกอบอาชีพไม่ตรงตามที่ยื่นความจำนงไว้กับโครงการ

วรรณี แกมเกตุ (2545 : บทคัดย่อ) ได้เสนอผลการศึกษารูปแบบ และกระบวนการพึ่งตนเองของครอบครัว และชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ในรายงานการวิจัย : โครงการการพัฒนาตัวบ่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนชนบท พบว่าครอบครัวที่สามารถพึ่งตนเองได้มีรูปแบบกิจกรรมหลักที่ใช้ในการพัฒนาสู่การพึ่งตนเองได้ของครอบครัว 5 ประการคือ การศึกษาความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ตนเอง การสร้างรายได้เพิ่มให้แก่ครอบครัว การลดรายจ่ายของครอบครัว การรวมกลุ่มทำกิจกรรมการออม และกิจกรรมด้านอาชีพเสริมและมีกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง สำหรับชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้นั้นมีรูปแบบกิจกรรมหลักที่ใช้พัฒนาการสู่การพึ่งตนเองได้ของชุมชน 9 ประการ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ปัญหาและการเรียนรู้ตนเอง การสร้างวิสัยทัศน์ และกลยุทธ์ในการพัฒนาการแสวงหาแหล่งทุนเพื่อการพัฒนา การสร้างกลุ่มเพื่อใช้กระบวนการกลุ่มสร้างคน การจัดตั้งกลุ่มอาชีพและหาแนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพ มีกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การจัดระบบการบริหารชุมชน การสร้างจิตสำนึกในการพึ่งตนเอง และการขอรับการสนับสนุนจากภายนอกในส่วนที่เกินขีดความสามารถของชุมชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

วัชรพงศ์ สุขรักษา (2535 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง : กรณีศึกษาบ้านนาคูหมู่ที่ 9 ตำบลสร้างถ่อน้อย อำเภอหัวตะพาน และหมู่บ้านดงบัง หมู่ที่ 3 ตำบลน้ำปลีก อำเภออำนาจเจริญ จังหวัดอุบราชธานี พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คือปัจจัยหลักและปัจจัยค้ำจุน ปัจจัยหลักประกอบด้วย เจ้าหน้าที่เป็นตัวกระตุ้นให้ผู้นำและประชาชนให้เกิดแนวคิดและกำลังใจที่จะพัฒนา ตลอดจนช่วยเหลือสนับสนุนงบประมาณ ลักษณะของสมาชิกชุมชน เป็นชุมชนที่มีพันธะผูกพันกันทางเครือญาติ เคารพผู้อาวุโส ศรัทธาและไว้วางใจผู้นำชุมชน

เทียบ เหล่าสุวรรณ (2541:12) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่สัมพันธ์กับความสำเร็จขององค์กรเพื่อการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย ระยะเวลาการดำเนินงานของกลุ่ม ฐานะทางเศรษฐกิจของกลุ่ม การเข้ามามีส่วนร่วมในองค์กรของคนในชุมชน ความเป็นอิสระในการ

กำหนดนโยบาย ทิศทางให้เป็นไปตามความต้องการของสมาชิก การตอบสนองความต้องการของสมาชิกและแนวโน้มการคงอยู่ของกลุ่ม

ลีลาภรณ์ นาครทรรพและคณะ (2539:131-134) อธิบายว่าความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนขึ้นอยู่กับผู้นำได้รับการยอมรับจากสมาชิกและชุมชน สมาชิกได้รับผลประโยชน์อย่างยุติธรรม ประสิทธิภาพในการตอบสนองต่อปัญหา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และได้รับการยอมรับนับถือที่องค์กรได้รับจากภายนอก

สุริยา สมุทคุปติ์ และคณะ (2536: บทคัดย่อ) ทำการศึกษาศักยภาพของชุมชนในการป้องกัน และควบคุมไข้เลือดออก กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในจังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยคือประเมินศักยภาพของชุมชนที่อาจจะเป็นประโยชน์ต่อการควบคุมและป้องกันโรคไข้เลือดออก ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่ในการศึกษาคือ ชุมชนหมู่บ้านกุดกว้าง จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน การมีผู้นำในการกำหนดเป้าหมายการดำเนินงาน การได้รับข้อมูลข่าวสารจากการมีเครือข่ายของชุมชน ทำให้ชุมชนหมู่บ้านกุดกว้างทำหน้าที่ในการป้องกันและควบคุมโรคได้อย่างมีศักยภาพ

เอกสุรี พยุหมนตรี (2538: บทคัดย่อ) ทำการศึกษาศักยภาพขององค์กรชุมชนในการดำเนินงานเรื่องโรคเอดส์ในชุมชน เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาถึงศักยภาพขององค์กรชุมชนในการดำเนินงานเรื่องโรคเอดส์ พื้นที่ในการดำเนินงาน คือ ชุมชนบ้านแม่สาน้อย หมู่ 4 ตำบลแม่สา อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ จากการศึกษา พบว่า การมีเครือข่ายการเรียนรู้ของชาวบ้าน การมีความสัมพันธ์ของกลุ่มต่างๆ เช่น ความสัมพันธ์ของเครือข่าย และการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านจะมีส่วนทำให้เกิดศักยภาพขององค์กรชุมชนในการดำเนินงานเรื่องโรคเอดส์ในชุมชนได้

อรวรรณ สมทรัพย์ (2538: บทคัดย่อ) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพึ่งตนเองของชุมชนด้านสาธารณสุข: กรณีศึกษาสาธารณสุขมูลฐานชุมชนสองแห่งในอำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการดำเนินงานของศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน และเสนอรูปแบบที่เหมาะสมในการดำเนินงานศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน พื้นที่ศึกษาคือ บ้านหนองสระ และบ้านโนนคู่ ตำบลกุดกว้าง ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่เกื้อหนุนการดำเนินงานของศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน ได้แก่ การบริหารจัดการศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน การสื่อสาร และการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกชุมชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

อรทัย อาจฉ่ำ (2531 : บทคัดย่อ) ทำการศึกษาวิจัยองค์ประกอบของความสำเร็จในการสร้างกลุ่มและองค์กรเพื่อทำให้องค์กรชุมชนเข้มแข็ง : ถอดบทเรียนจากน่านและมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้องค์กรชุมชนเข้มแข็ง พื้นที่ในการวิจัย คือ ชุมชน 2 แห่ง คือ ตำบลถืมตอง จังหวัดน่าน และตำบลดอนหว่าน จังหวัดมหาสารคาม โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ สรุปได้ว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนหรือองค์กรของชุมชนและหมู่บ้านมีความเข้มแข็ง คือ การมีผู้นำที่มีศักยภาพการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนา การมีความชัดเจนในวัตถุประสงค์ของกลุ่ม คือ การมีการบริหารจัดการกลุ่มที่ดี การมีเครือข่ายติดต่อกับภายนอกชุมชน การที่คนในชุมชน มีความสามัคคีปรองดอง มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันในชุมชน และมีการได้รับการสนับสนุนจากภายนอกอย่างถูกวิธี เหล่านี้ จะทำให้องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งได้

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543: บทคัดย่อ) ทำการศึกษากระบวนการพลิกฟื้นความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า การสร้างเครือข่ายชุมชนไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน ชุมชนกับชุมชน ชุมชนกับรัฐ ชุมชนกับเอกชน ระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นกับชุมชนจะเข้มแข็งและไม่จำกัดความสัมพันธ์เฉพาะในชุมชนของตนเองเท่านั้น การสร้างเครือข่ายภายนอกชุมชน จะทำให้มีการสนับสนุนด้านต่างๆ เข้ามาในชุมชน ได้แก่ ข้อมูลข่าวสาร วัสดุ อุปกรณ์ และกลายเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

สุรวุฒิ ปัดไธสง และคณะ (2543: บทคัดย่อ) ทำการศึกษาองค์ความรู้ในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน : จากปรากฏการณ์สู่ทฤษฎีฐานรากในการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการที่ทำให้ชุมชนสร้างกลไกที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้ และชุมชนมีทรัพยากรอะไรบ้างที่เป็นพลังสำคัญที่เอื้อให้ชุมชนสามารถทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้ และชุมชนมีทรัพยากรอะไรบ้างที่เป็นพลังสำคัญที่เอื้อให้ชุมชนสามารถทำให้กลไกทางสังคมอยู่ได้ ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาชุมชนในหมู่บ้านโรงสี อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร ผลการวิจัย พบว่า เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง คือ ผู้นำชุมชน ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสมาชิก ความสามารถในการบริหารจัดการภายในองค์กร ความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความช่วยเหลือหรือการสนับสนุนที่มาจากภายนอกชุมชน และทำให้ชุมชนเกิดความเปลี่ยนแปลง เกิดสภาวการณ์ที่เหมาะสม มีความสัมพันธ์กันอย่างสร้างสรรค์ และผลที่ได้ดังกล่าวจะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน

4. กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากแนวคิดทฤษฎี และศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

กองทุน เกิดจากกระบวนการทางสังคม ที่ดำเนินการต่อเนื่อง เริ่มจากแนวคิดของแต่ละบุคคลที่ต้องการพึ่งพาตนเองด้วยการเก็บออม พัฒนาสู่การจัดตั้งกองทุน เพื่อร่วมกันคิด ร่วมกันดำเนินการ โดยใช้หลักการมีส่วนร่วม ร่วมเรียนรู้ ร่วมดำเนินการภายใต้โครงสร้างของกองทุน พัฒนากระบวนการของกองทุนด้วยการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และเพื่อที่จะคงไว้ในความเข้มแข็งของแต่ละกองทุน มีความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกันในลักษณะการสร้างเครือข่ายกองทุน

ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของกองทุน ขึ้นอยู่กับระยะเวลาดำเนินงานของกองทุนความสามารถในการพึ่งพาตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การมีส่วนร่วม การสื่อสารพหุภาคีในการดำเนินงานกองทุน ความขัดแย้ง และการเปลี่ยนแปลง

ความเข้มแข็งของกองทุน คือ ความสามารถที่กองทุนดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องและมีระดับการพัฒนาดีขึ้นตามลำดับ วัดได้จาก การปฏิบัติตามขั้นตอนการบริหารจัดการกองทุนได้ถูกต้อง การเพิ่มขึ้นของจำนวนสมาชิก การเพิ่มขึ้นของเงินกองทุน การมีกิจกรรมเครือข่าย การมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิก การชำระเงินคืนของสมาชิก ความสามารถในการบริหารจัดการของกรรมการ การสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกับกองทุนอื่น และความพึงพอใจและความคาดหวังในกองทุนของสมาชิก/ คณะกรรมการบริหารกองทุน/ ผู้นำชุมชน

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งกองทุน ซึ่งประกอบด้วยแนวคิดการออมเพื่อการลงทุนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 และแนวคิดในการดำเนินงานกองทุนและการออมเป็นการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดจากการจัดเก็บข้อมูลการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน (จปฐ.และกชช 2ค.) ตลอดจนศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง คือ ทฤษฎีการออมและการลงทุน ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน ทฤษฎีสัมฤทธิ์ผลของกลุ่ม ทฤษฎีสนาม ทฤษฎีกระบวนการติดต่อสื่อสาร ทฤษฎีความขัดแย้ง และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยกองทุน รายละเอียดตามแผนภูมิที่ 1 - 3

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยกองทุน จังหวัดอุบลราชธานี

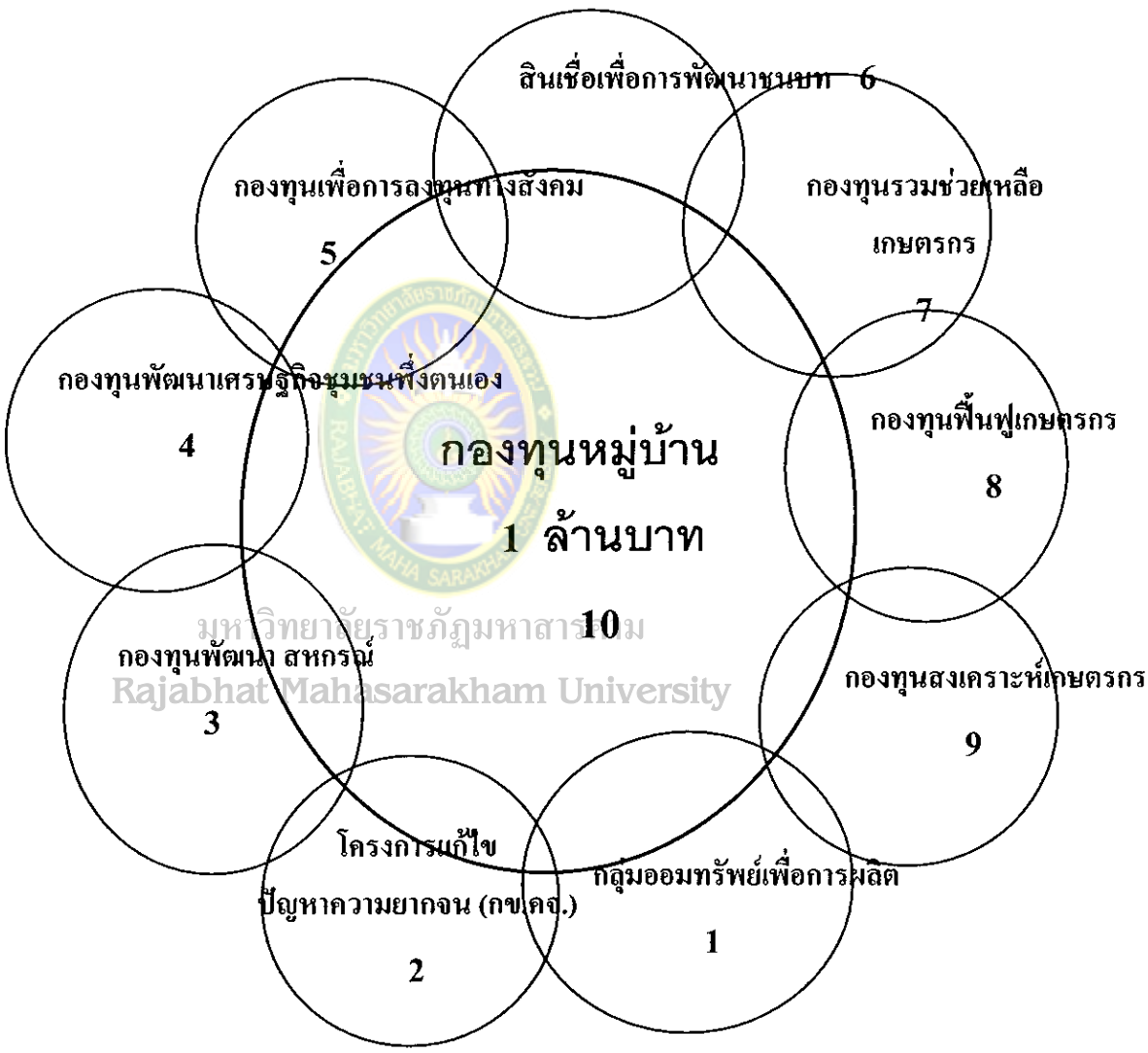

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

อธิบาย การดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านในและชุมชนมีหลากหลายกองทุน มีสมาชิกและกิจกรรมที่ซับซ้อนกัน ก่อให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชื่อมโยงเครือข่ายเป็นประโยชน์ในการพัฒนากองทุนสู่ความเข้มแข็ง

ประชากรเป้าหมาย

ของการศึกษา

1. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
2. โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ)
3. กองทุนโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง
4. กองทุนพัฒนาสหกรณ์
5. กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม
6. กองทุนสงเคราะห์สหกรณ์
7. กองทุนรวมเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร
8. กองทุนเพื่อการพัฒนาชนบท
9. กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร
10. กองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท

ประชากรศึกษา

1. คณะกรรมการบริหารกองทุน
2. สมาชิกกองทุน
3. ผู้นำชุมชน

กระบวนการสร้างความเข้มแข็ง

ของกองทุน

ตัวแปรอิสระ

(Independent Variables)

1. ระยะเวลาการดำเนินงานกองทุน
2. การพึ่งตนเองของกองทุน
3. การเรียนรู้ร่วมกันของกองทุน
4. การสื่อสารของกองทุน
5. การมีพหุภาคีของกองทุน
6. ความขัดแย้งของกองทุน
7. การเปลี่ยนแปลงของกองทุน
8. การสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกับกองทุนอื่น

ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของกองทุน

ตัวแปรตาม ความเข้มแข็งของกองทุน

(Dependent Variables)

1. การเพิ่มขึ้นของสมาชิกกองทุน
2. การเพิ่มขึ้นของเงินกองทุน
3. การชำระเงินคืนของสมาชิกกองทุน
4. การบริหารจัดการกองทุน
5. การมีส่วนร่วมการดำเนินกิจกรรมของกองทุน
6. ความสามารถในการบริหารจัดการของกรรมการ
7. ความพึงพอใจและความคาดหวังในกองทุน

Rajabhat Maha Sarakham University มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดพื้นฐานในการศึกษาวิจัย "ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของกองทุน จังหวัดอุบลราชธานี"

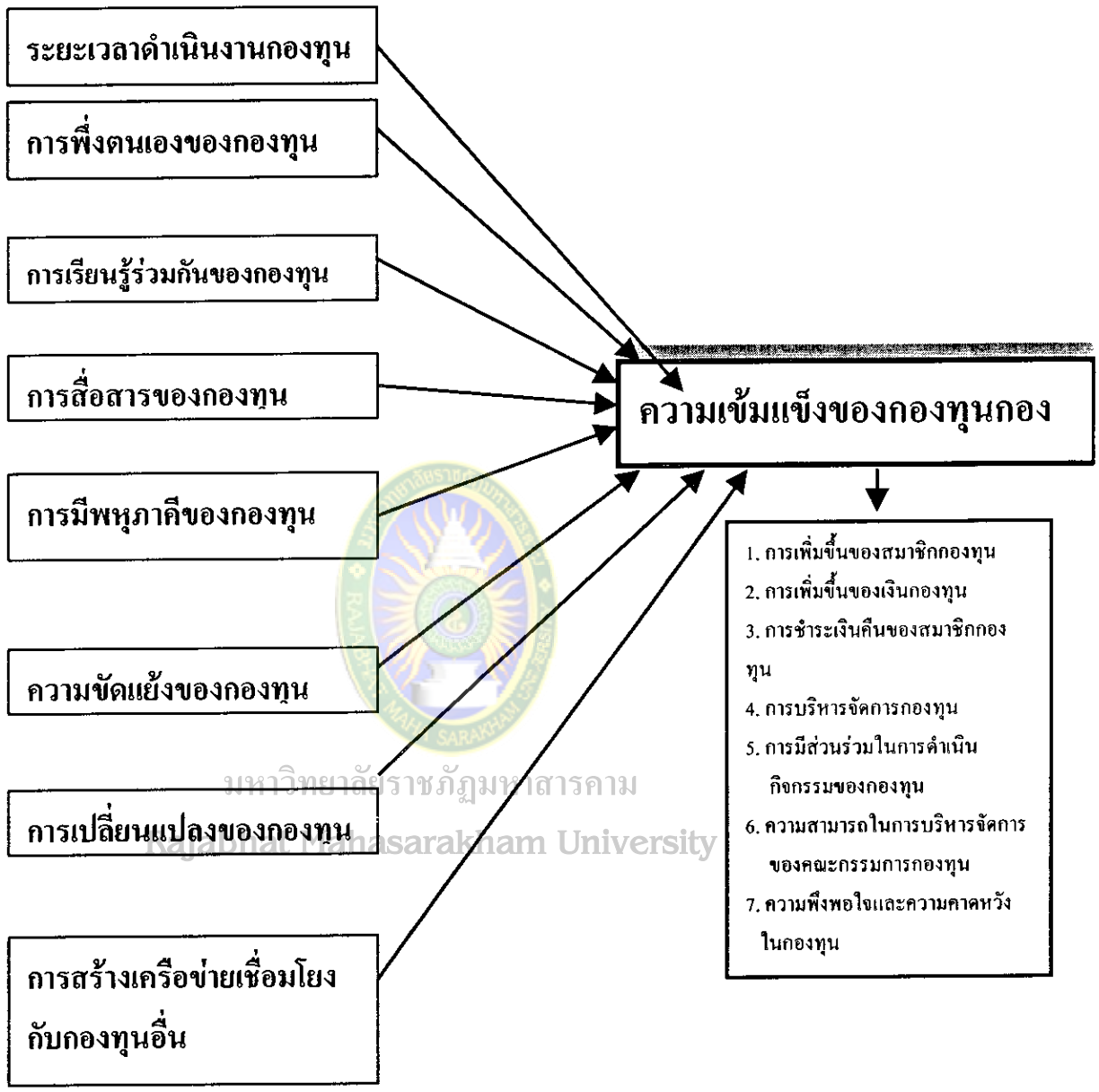

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

แผนภูมิที่ 3 กรอบแนวความคิดในการวิจัยปัจจัยที่ผลต่อความเข้มแข็งของกองทุน